

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Ondřej Köhler

**Komparace lidských práv v křesťanském a
muslimském světě**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Ondřej Köhler**

Vedoucí práce: PhDr. Vít Strítecký M.Phil.

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KÖHLER Ondřej. *Komparace lidských práv v křesťanském a muslimském světě*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2010. 72s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Vít Střítecký M.Phil.

Anotace

Bakalářská práce „*Komparace lidských práv v křesťanském a muslimském světě*“ pojednává o otázce, zda jsou pojetí lidských práv v muslimském a křesťanském světě slučitelná a jaké jsou prameny lidských práv v obou pojetích. Nepřímo se zabývám univerzalitou lidských práv. Tento fenomén nelze v práci opomenout, přestože není hlavním tématem. Lidská práva v křesťanském i muslimském světě vycházejí z metafyzického přesahu člověka a v tomto ohledu nabývají univerzality. Lidská práva tedy nejsou lidským výtvořem, člověk je pouze objevuje a kodifikuje do právních řádů a deklarácí. Jádrem práce je otázka, zda je islámské právo šaría, které je podle islámských deklarácí pramenem lidských práv, slučitelné s pojetím lidských práv ve VDLP OSN. Cílem bakalářské práce je srovnání lidských práv v křesťanském a muslimském světě. Rád bych odpověděl na výzkumné otázky, zda existují lidská práva v muslimském světě, tak jak je chápeme v euroatlantické civilizaci? Pokud ano do jaké míry jsou podobná či odlišná? Zda-li je možný konsenzus ohledně lidských práv mezi křesťanským a muslimským světem? Jaké jsou kořeny a původ lidských práv v křesťanské a muslimské civilizaci? Tyto nastolené výzkumné otázky budu zkoumat v kontextu srovnání základních deklarácí lidských práv: VDLP OSN, Islámské, Arabské a Káhirske a zvolených proměnných lidských práv: právo na život, svobodu, vzdělání, práci a zákaz mučení a nelidského zacházení.

Annotation

Diploma thesis „Compare of human rights in Christian and Islam world.“ deals with compatibility of Christian and Islam conception about human rights and what are their resources. I am interested in universality of human rights, but it is not main topic. I cannot leave out universality. My focus on human rights is metaphysical, because God is author of human rights and man is only their discoverer. Therefore we can talk about universality of human rights. Man discovers human rights and accepts into legal orders and declaration. The main question is if Islam law (saria) can be compatible with

conception The Universal Declaration of Human Rights UN. According to Islam declarations of human rights saria is resource of human rights. Goal of diploma thesis is confrontation human rights in Islam and Christian civilization. I would like to answer on research questions: Do human rights exist as we know in Euro-Atlantic (Christian) civilization? If there has been, are rather different or same? And how is measure of compatibility? Is it possible bring about consensus? What is origin both conception (Christian and Islam)? These questions I will answer on the background of analyze and comparison basic declarations of human rights: The Universal Declaration of Human Rights, Arab Charter on Human Rights, Universal Islamic Declaration of Human Rights, The Cairo Declaration on Human Rights in Islam and sampled variables: right to life, freedom, education, work and ban of cruel punishment, torment and inhuman manipulation.

Klíčová slova

Lidská práva, křesťanství, islám, šaría, přirozená práva, pozitivní právo

Keywords

Human rights, Christianity, Islam, saria, natural rights, positive law

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 5.5. 2010

Ondřej Köhler

Obsah

ÚVOD.....	8
1. LIDSKÁ PRÁVA	11
1.1 DEFINICE LP	12
1.2 MILNÍKY A DĚJINY LP	12
1.3 SOUČASNÝ STAV BĚDÁNÍ	13
2. KONCEPCE LP UNIVERZÁLNÍ A PARTIKULÁRNÍ.....	14
2.1 ANTROPOLOGICKÁ KRITIKA VDLP	15
2.2 KULTURNÍ RELATIVISMUS A LP	16
2.3 UNIVERZÁLNOST, NEDĚLITELNOST, PROVÁZANOST LP	17
3. CHÁPÁNÍ LP V KŘEŠŤANSKÉ A MUSLIMSKÉ CIVILIZACI	17
3.1 INDIVIDUALISMUS A HOLISMUS V PROBLEMATICE LP	18
3.2 KŘEŠŤANSKÉ CHÁPÁNÍ LP	20
3.3 LP OBOHACENÁ DUCHEM EVROPSKÉHO POLITICKÉHO MYŠLENÍ	26
3.4 MUSLIMSKÉ CHÁPÁNÍ LP	28
3.4.1 Odluka církve od státu	30
3.4.2 Šaría	31
4. ANALÝZA VYBRANÝCH FAKTORŮ LP V LIDSKO-PRÁVNÍM SYSTÉMU ISLÁMU	32
4.1 PRÁVO NA ŽIVOT	33
4.2 PRÁVO NA SVOBODU	34
4.3 PRÁVO NA VZDĚLÁNÍ	36
4.4 PRÁVO NA PRÁCI	37
4.4.1 Postavení ženy v muslimské společnosti	37
4.5 ZÁKAZ MUČENÍ A NELIDSKÉHO ZACHÁZENÍ	40
5. ANALÝZA VYBRANÝCH FAKTORŮ LP V LIDSKO-PRÁVNÍM SYSTÉMU KŘEŠŤANSTVÍ 41	41
5.1 PRÁVO NA ŽIVOT	41
5.2 PRÁVO NA SVOBODU	41
5.3 PRÁVO NA VZDĚLÁNÍ	42
5.4 PRÁVO NA PRÁCI	43
6.4.1 Postavení ženy v křesťanské společnosti	43
5.5 ZÁKAZ MUČENÍ A NELIDSKÉHO ZACHÁZENÍ	44
6. ANALÝZA VYBRANÝCH FAKTORŮ LP V MUSLIMSKÝCH DEKLARACÍCH LP	45
6.1 PRÁVO NA ŽIVOT	45
6.2 PRÁVO NA SVOBODU	45
6.3 PRÁVO NA VZDĚLÁNÍ	46
6.4 PRÁVO NA PRÁCI	46
6.5 ZÁKAZ MUČENÍ A NELIDSKÉHO ZACHÁZENÍ	46
7. ANALÝZA VYBRANÝCH FAKTORŮ LP VE VDLP OSN.....	46
7.1 PRÁVO NA ŽIVOT	46
7.2 PRÁVO NA SVOBODU	47
7.3 PRÁVO NA VZDĚLÁNÍ	47
7.4 PRÁVO NA PRÁCI	47
7.5 ZÁKAZ MUČENÍ A NELIDSKÉHO ZACHÁZENÍ	48
8. DEKLARACE LP KŘEŠŤANSKÉHO A MUSLIMSKÉHO SVĚTA.....	48
8.1 VDLP	49
8.2 ISLÁMSKÁ DEKLARACE LP	53
8.3 ARABSKÁ DEKLARACE LP	53
8.4 KÁHIRSKÁ DEKLARACE LP	54
8.5 KOMPARACE ISLÁMSKÉ, ARABSKÉ A KÁHIRSKÁ DEKLARACE LP	55

9. KOMPARACE VDLP S MUSLIMSKÝMI DEKLARACEMI LP	56
10. SLUČITELNOST DEKLARACÍ LP S PRÁVEM ŠARÍA	58
10.1 BEZPEČNOSTNÍ HROZBA	58
ZÁVĚR	61
POUŽITÁ LITERATURA.....	63

Úvod

Téma bakalářské práce Komparace lidských práv v křesťanském a muslimském světě jsem si vybral na základě svého zájmu o tuto problematiku a také pro svou naléhavost a aktuálnost. Žijeme v době, kdy v mnoha západoevropských státech dochází k populačnímu růstu obyvatelstva, jenž vyznává islám, a tak zákonitě probíhá a bude ve větší intenzitě probíhat styk islámské a křesťanské kultury. Myslím, že je naší povinností se blíže seznámit s realitami a konkrétními fakty o islámu a muslimech a jednou z forem může být hlubší studium lidských práv v islámu. Pokud bych měl odpovědět na otázku, proč máme povinnost se informovat, odpověděl bych přirovnáním: „Aby se někdo stal tvým přítelem, musíš ho nejprve dobře poznat“. V našem případě, ať chceme nebo nechceme být přáteli s muslimy, žijeme v Evropě a nejen v ní s nimi, což nás zavazuje k tomu, abychom spolu spolupracovali, a tak pěstovali hodnoty míru a blahobytu. V tomto krátkém úvodu si dovoluji zpřesnit své vyjádření o nutnosti zabývat se touto otázkou. Jak jsem výše uvedl, je v současnosti povinností seznámit se s islámskou kulturou, náboženstvím, s životem muslimů a muslimy obecně. Nechci být špatným prorokem, ale dle mého názoru, který je podložen demografickým vývojem Evropy, budou její obyvatelé hledat nově svou identitu. Bude tato identita křesťanská či sekulárně-demokratická, jak je pro Evropu ještě dnes typická, nebo bude islámská? Proč je otázka položena takto a na výběr jsou tyto dvě možnosti?

Napovědět nám mohou data ze statistiky UNFPA z roku 2007, podle které v roce 2050 bude v Evropě 653,3 milionů obyvatel. V porovnání s rokem 2007, kdy byl počet obyvatel Evropy 727,7 milionů, by ubylo 74,4 milionů obyvatel. Opačný vývoj se odhaduje v arabských státech, kde bylo spočítáno 335 milionů obyvatel k roku 2007. V roce 2050 se odhaduje v arabských státech nárůst obyvatel o 263,5 milionů, což by znamenalo celkový počet obyvatel 598,5 milionů.¹ Tyto informace o velikosti populace jsou pouhými čísly a sami o sobě nám nemohou nic zásadního vypovědět, proto je nutné je podrobněji analyzovat a interpretovat v souvislostech. Například v Německu je průměr dítěte na rodinu u německé muslimské rodiny dlouhodobě vyšší (3,8 dítěte) než průměr německé nemuslimské rodiny (1,2 dítěte). Podle těchto dat CIA se odhaduje, že

¹ UNFPA 2007. State of world population 2007. Dostupný z WWW<http://www.unfpa.org/swp/2007/presskit/pdf/sowp2007_eng.pdf> (12.4.2010).

počet muslimů v Evropě bude v roce 2020 již 10%². Již dnes se odhaduje počet muslimů v EU na 12 až 13 milionů. Jiný údaj ÚZSI vypovídá o 20 milionech muslimů v Evropě.³ Bohužel s naprosto přesnými čísly není možné kalkulovat, jelikož národní statistiky na rozdíl od Švýcarska konfesi nezachycují, proto se především vychází z údajů, jako je země původu. To, že nemáme naprosto přesné údaje, nemění nic na faktu o vysokém přirozeném přírůstku v muslimských rodinách, který na rozdíl od tradičně evropských rodin neklesá, ale má vzestupnou tendenci. Dalším znepokojujícím jevem může být rostoucí vliv islámských politických stran v západní Evropě. Například v květnu roku 2003 získala muslimská radikální organizace *Parti de la Citoyenneté et Prosperité (Strana občanství a prosperity)* v místních volbách v Bruselu 8000 hlasů, tedy od zhruba čtyř procent z celkového počtu muslimských voličů ve městě. V některých městských částech byla tato podpora extremistů deset až patnáct procent.⁴ Toto je pouze dílčí informace, ale v souvislosti s rostoucí populací muslimů ve státech EU ukazuje na znepokojivý trend sílícího vlivu islámu v politice. Co by mohla znamenat plnoprávní integrace sice sekulárního ale poměrně politicky nestabilního Turecka do EU pro její vývoj a hlavně pro sílící vliv islámu na evropské politické scéně, je otázka velmi zajímavá a palčivá. Jistě bude muset být v budoucnosti řešena.

Z těchto informací plyne naprosto evidentní výzva pro budoucnost, o které je naléhavě nutné přemýšlet již dnes. Jak bude vypadat vztah evropských muslimů a tradičních obyvatel Evropy, jaká bude dominantní kultura Evropy, která náboženství budou hybnou silou Evropy a případně světa, jak budou vypadat lidská práva a politické uspořádání Evropy v budoucnosti? Tyto otázky jsou velmi složité a zasluhují podrobné zkoumání. Bohužel není v mých silách a ani mi neumožňuje rozsah práce zabývat se všemi výše nastíněnými otázkami. Chtěl jsem jimi jen naznačit a vysvětlit naléhavost tématu mé práce, kterým je konvergence lidských práv muslimského a křesťanského světa. A zasadit téma práce do celkového kontextu doby a místa.

Cílem bakalářské práce je srovnání lidských práv v křesťanském a muslimském světě. Rád bych odpověděl na výzkumnou otázku, zda existují lidská práva

² Ondřejka 2004. Muslimové a evropská bezpečnost. Dostupný z

WWW<http://www.army.cz/mo/obrana_a_strategie/1-2004cz/ondrejka.pdf> (4.5.2010).

³ UZSI 2006. Evropa a islám v kontextu dění kolem karikatur proroka Mohameda. Dostupný z WWW<<http://www.uzsi.cz/cz/evropa-a-islam-v-kontextu-deni-kolem-karikatur-proroka-mohameda.html>> (12.4.2010).

⁴ UZSI 2006. Evropa a islám v kontextu dění kolem karikatur proroka Mohameda. Dostupný z WWW<<http://www.uzsi.cz/cz/evropa-a-islam-v-kontextu-deni-kolem-karikatur-proroka-mohameda.html>> (12.4.2010).

v muslimském světě, tak, jak je chápeme v křesťanské civilizaci? Pokud ano do jaké míry jsou podobná či odlišná?

Metodou bakalářské práce bude komparativní metoda, pomocí které se pokusím srovnat lidská práva v křesťanské a muslimské civilizaci. Srovnávat oba lidsko-právní systémy hodlám v rámci univerzální koncepce lidských práv, jenž se v současné době jeví jako hodnotové paradigma v lidsko-právním tématu. Stěžejní pro komparaci budou vybrané faktory lidských práv: právo na život, svobodu, vzdělání, práci a zákaz mučení a nelidského zacházení, pomocí nichž budu porovnávat lidsko-právní systémy křesťanství a islámu. Stejně důležité pro srovnání obou lidsko-právních systémů budou dokumenty lidských práv, jako je Všeobecná listina základních práv a svobod OSN, Všeobecná deklarace lidských práv v muslimském světě z roku 1981, Káhirska deklarace lidských práv a Arabská charta lidských práv. Pomocí výše uvedených vybraných faktorů lidských práv budu srovnávat VDLP OSN s muslimskými deklaracemi a také porovnávat VDLP OSN s muslimskými deklaracemi v celém jejich kontextu. Pro srovnání islámských deklarací o právech člověka s VDLP OSN je nezbytné předem provést podrobnou analýzu jednotlivých listin lidských práv muslimského světa. Metodologicky nejvhodnější postup pro porovnání těchto dvou systémů lidských práv, je podle mého názoru, komparace vybraných faktorů lidských práv v deklaracích, protože ony jsou jedinečnými výstupy obou systémů.

Práci budu strukturovat logickým a co nejjednodušším způsobem. V první kapitole se pokusím definovat, co jsou to lidská práva. Budu se zabývat jejich charakteristikou, nejpodstatnějšími historickými milníky a dějinami lidských práv. Pokusím se stručně analyzovat současný stav bádání v tématu lidských práv. V rámci druhé kapitoly připomenu velkou debatu mezi zastánci univerzální koncepce lidských práv a jejich oponenty, kteří lidská práva vnímají spíše partikularisticky. Jde tedy o střet univerzalizmu a partikularismu v otázce lidských práv. Antropologická kritika Všeobecné deklarace lidských práv OSN, která byla aktuální po 2. světové válce, bude tématem jedné z podkapitol, také kulturní relativismus a soudobé aktuální vnímání univerzálnosti, provázanosti a nedělitelnosti lidských práv. Jádrem třetí kapitoly budou kořeny lidských práv v křesťanském i muslimském světě. Kořeny a původ lidských práv jsou východiskem pro mou analýzu, proto je nemohu opomenout v rámci výzkumné strategie. Pochopitelně se nebudu detailně věnovat kořenům obou lidsko-právních systémů, ale v rámci komparace je nelze ignorovat, protože kořeny lidských práv v obou systémech jsou pro komparaci přínosné. Jedním z kořenů křesťanského pojetí

lidských práv je přínos některých evropských politických myslitelů jako Johna Locka, Johna Milтона, Thomase Jeffersona, Jeana Rousseaua a náboženských myslitelů Jeana Kalvín, Karla Bartha, proto se v této kapitole budu také stručně věnovat jejich přínosu a odkazu v problematice lidských práv. Tato kapitola odkryje zásadní odlišnost mezi křesťanstvím a islámem, která je úzce spojená s lidskými právy. Jde především o vnímání individualismu a holismu v obou náboženstvích, odluka církve od státu a islámské právo šaría. Základním kamenem práce je komparace lidských práv v křesťanském a muslimském světě, proto se budu detailně věnovat vybraným faktorům lidských práv, jako jsou právo na život, svobodu, vzdělání, práci a zákaz mučení a nelidského zacházení. Prostřednictvím těchto zvolených faktorů budu nejprve porovnávat lidsko-právní systémy křesťanství a islámu. Této komparaci budu věnovat dvě samostatné kapitoly s názvy Analýza vybraných faktorů v lidsko-právním systému islámu a Analýza vybraných faktorů v lidsko-právním systému křesťanství. V šesté a sedmé kapitole se zaměřím na vybrané faktory lidských práv v rámci muslimských deklarácí a VDLP OSN. V následující osmé kapitole provedu celkovou analýzu vybraných deklarácí lidských práv. Půjde o deklarace, které jsou reprezentativními výstupy obou lidsko-právních systémů, VDLP OSN s nárokem na univerzální platnost, Islámská, Arabská a Káhirska deklaráce lidských práv. V práci se nevyhnu komparaci VDLP OSN s muslimskými deklaracemi lidských práv, které budu věnovat samostatnou devátou kapitolu. Poslední desátá kapitola se ponese v duchu slučitelnosti deklarácí lidských práv s islámským právem šaría. V závěru práce zhodnotím provedenou komparaci a připomenou nejdůležitější poznatky a závěry, ke kterým jsem v průběhu práce dospěl.

1. Lidská práva

Sousloví lidská práva (dále jen LP) je v dnešní době velmi často citováno politiky, lidmi a medií na celém světě. Podle mnohých je tento termín již zprofanovaný. Je paradoxem, který potvrzuje historie, že právě ta část světa, ve které došlo k největším proviněním proti lidským právům, se dnes stala nejhlasitějším obhájcem ideje LP. Tento paradox je důsledkem společenské evoluce založené na sebereflexi, jenž vedla k institucionalizaci LP. Problematika LP má dynamický charakter a svou genezi. Pro pochopení LP je význam geneze LP velmi důležitý, a zkoumat LP bez analýzy jejich vývoje je kontraproduktivní. Považuji za důležité upřesnit, hovořím-li o genezi a vývoji LP, nemám na mysli tezi o LP jako produktu společnosti. Vycházím z paradigmatu

filosofické antropologie a jejího pohledu na LP jako na samostatný subjekt ve vzájemné interakci k člověku.⁵ LP existují před člověkem. Proto mohu zaujmout stanovisko, že LP nutně ovlivňují pohled na jedince a společnost a jsou pro všechny závazná. Závaznost LP pro všechny lidi z metafyzických důvodů potvrzuje argument, kterým bylo zdůvodněno odmítnutí odvolání zločinců souzených v rámci Norimberského procesu. Duch Norimberského procesu se nesl ve prospěch přirozeného zákona, podle kterého si pachatelé museli být vědomi svého provinění proti LP.

Z výše uvedeného nástinu geneze a univerzality LP je více zřetelné mé tvrzení o genezi a dynamickém charakteru LP v souvislosti s jejich přirozeným (metafyzickým) původem. Geneze a dynamický charakter LP spočívá v postupné institucionalizaci LP na základě stále silnějšího uvědomování si existence nezcizitelných práv člověka v souvislosti s jejich hrůzným porušováním.

1.1 Definice LP

Najít výstižnou, smysluplnou a jasnou definici LP se zdá jako nadlidský úkol. Důkazem pro toto tvrzení je neexistence definice LP v oblasti filosofie. Při pokusech o stanovení definice naráželi filosofové na tautologický problém definování.⁶ Pokud pomineme tautologii v definici a budeme opisnou formulaci považovat za definici, zůstane pouze politická nebo právnícká. Skutečnou filosofickou definici LP se dosud nepodařilo formulovat. Tato skutečnost může být argumentem pro metafyzický charakter LP. Nemá tedy smysl podrobně zkoumat definici LP, proto pokročím v práci dále a budu se v následující podkapitole věnovat významným událostem s dopadem na LP.

1.2 Milníky a dějiny LP

Jedním z prvních oficiálních záznamů LP se označuje dokument Magna charta z roku 1215, který chránil šlechtice vůči svévoli krále. Charta ovlivnila nejen vznik obyčejového práva v Anglii, ale měla i vliv na další rozšiřování LP na ostatní poddané.

⁵ Jusnaturalisté (Hobbes, Locke a další) zastávali názor, že lidská práva jsou produktem samotné přírody. Jejich odpůrci považovali naopak LP za produkt civilizace a tudíž historie. S tím souvisí dělení práva na přirozené a pozitivní. Linie přirozeného práva sahá až k Platonovi, Aristotelovi přes Tomáše Akvinského, který nauku rozvíjel v souvislosti s absolutním právem (Boha). Pojetí přirozeného práva najdeme i v římském právu, které tento pojem zavádí a je spojen s právním teoretikem Gaiem.

⁶ Lidské právo je právo, bez kterého by člověk nebyl člověkem.

Velký posun v institucionalizaci LP znamenaly v 18. století dokumenty: Deklarace nezávislosti USA a Deklarace práv člověka a občana ve Francii. Dopad obou deklarácí na lidsko-právní problematiku spočíval v přiznání a rozšíření určitých práv na široké vrstvy obyvatelstva.

Je pochopitelné, že samotné vyhlášení jakékoli deklarace o LP nezaručuje jejich dodržování v praxi. Z historických zkušeností víme, že prosazení LP do pozitivního práva je zdoluhavý a obtížný proces, který je závislý na mnoha specifických faktorech. Teprve 20. století lze označit za století, ve kterém se teoretická debata o LP stávala postupně skutečností v praxi jako například rozšiřování volebního práva pro ženy a černochoy a prosazení rovnosti mezi lidmi. Vrcholem vývoje se stalo období po 2. světové válce, kdy vznikla VDLP OSN v roce 1948 jako reakce na tuto válku a její hrůzy. VDLP se stala pramenem pro vznik závazných dokumentů LP jako je Evropská úmluva o LP z roku 1950, která je již vynutitelná Soudem pro lidská práva ve Štrasburku. V současnosti existuje řada vládních i nevládních organizací zabývajících se LP, z nejznámějších jsou to Amnesty International (AI), Human Rights Watch.

1.3 Současný stav bádání

Z předních světových odborníků v bádání na téma LP uvedu osobnosti jako profesor Hains Maier, politolog a historik působící na univerzitě v Mnichově. Jedním z jeho hlavních témat bádání je univerzalita LP. Dalším významným odborníkem je sociolog Léo Moulin zabývající se křesťanskými zdroji deklarace LP. Profesor Maurice Borrmans, který působil dlouhá léta na Papežském institutu pro arabská a muslimská studia v Římě a je považován za experta v křesťansko-muslimském dialogu, se intenzivně zabýval lidskými právy v islámu. Jedním z jeho nejpodstatnějších badatelských přínosů v lidsko-právní problematice islámu je analýza kontradikce mezi všeobecnými lidskými právy a islámským právem šaría. Expertem na lidská práva v islámu je také profesor filosofie a religionistiky Lenn E. Goodman na prestižní americké univerzitě Vanderblit. Jeho poslední publikace na toto téma z roku 2003 je podrobnou analýzou islámského humanismu.

V českém akademickém prostředí se problematikou LP zabývá docent Jiří Hanuš. Účastnil se projektu s názvem: "Jsou lidská práva univerzální"? Smyslem projektu bylo zabývat se vztahem křesťanství a LP. Tento projekt organizovalo Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) v letech 1999-2000. Výstupem z něj byla publikace Křesťanství a LP, jenž vyšla v nakladatelství Vyšehrad v roce 2001. Lidskými

právy v islámu i obecně lidskými právy se věnuje profesor Luboš Kropáček přední český orientalista a afrikanista. Již zesnulá filosofka a pedagožka Božena Komárková také nesporně obohatila české akademické prostředí v diskusi o LP. V roce 1982 jí basilejská univerzita udělila čestný doktorát teologie za prosazování lidských práv v teorii i v životě.

V závěru této podkapitoly bych stručně shrnul současný vývoj lidsko-právní problematiky. Nynějším trendem je univerzalita LP. Jedna z příčin prosazení univerzality je jistě reflexe a nová interpretace pojmu univerzality. Univerzalita je chápána a nazírána s flexibilitou a mírou kulturní citlivosti. V žádném případě pojem univerzalita si nenárokují význam unifikační nebo uniformizační. Tento vývoj pojetí univerzality by podle odborníků mohl v budoucnosti přispět k všeobecnému přijetí ochrany LP.⁷ Podkapitolu jsem s radostí uzavřel optimistickou vyhlídkou do budoucnosti.

2. Koncepce LP univerzální a partikulární

Ve druhé kapitole, jak je již patrné z jejího názvu, bude hlavní tématem univerzalita a partikularita LP. Univerzalita a partikularita jsou dvě východiska pro vnímání LP. Jsou to dvě možnosti jak nazírat na LP. Univerzální pohled na LP zastává nedělitelná a vzájemně provázaná univerzální práva. Partikulární pohled zdůrazňuje kulturní, sociální a jiné odlišnosti mezi národy, rasami a regiony tohoto světa. Partikularismus silně zpochybňuje, ale zároveň nemůže úplně vyloučit určitou míru univerzality LP. Tyto dvě východiska se mohou zdát protichůdná, ale ve skutečnosti tomu tak není. To potvrzuje konference o LP ve Vídni v roce 1993 uskutečněná z iniciativy OSN. Na konferenci se pomyslně střetla dvě výše uvedená pojetí LP, univerzální a partikulární. Zastánci obou pojetí dokázali v závěrečném dokumentu, že partikularita nutně nevylučuje univerzalitu. Z dokumentu je patrné nově definované chápání univerzality LP. Vznikla tzv. Vídeňská deklarace o LP. Jejím přínosem je nové chápání univerzality LP. Obecně je v dokumentu kladen velký důraz na dynamický vývoj mezinárodních norem a také na kulturní a národní specifika. Deklarace výstižně popisuje partikulární rovinu LP ale zároveň také postihuje univerzalitu LP. V článku 5 najdeme jasnou citaci o univerzálnosti, nedělitelnosti a vzájemnosti LP.

„Veškerá lidská práva jsou univerzální, nedělitelná a vzájemně provázaná. Mezinárodní společenství s nimi musí nakládat globálně, spravedlivým a rovným způsobem a se stejným důrazem. Je třeba mít na

*paměti národní a regionální zvláštnosti a odlišné historické, kulturní a náboženské základy. Státy však musejí bez ohledu na svůj politický, ekonomický a kulturní systém podporovat a chránit všechna lidská práva a základní svobody.*⁸

Celkově Vídeňská deklarace shrnuje a znovu nastoluje myšlenku o universální podstatě LP. Deklarace je také konkrétním přínosem pro LP, lze v ní najít pasáže naléhající na potřebu bojovat proti všem formám rasismu, xenofobie a netolerance, důraz na práva žen, dětí, menšin a domorodého obyvatelstva.⁹

Co je ale nejdůležitější pro otázku univerzality LP a na co bych chtěl především upozornit, je, že Vídeňská konference odstartovala nový zájem o zkoumání LP v empirické i teoretické rovině.

V závěru úvodu do druhé kapitoly shrnu téma univerzality a partikularity. Vídeňská konference opět nastolila požadavek reflektovat LP jako univerzální s důrazem na určitá specifika. Deklarace může mít velký pozitivní dopad na další vývoj debaty o LP, díky tomu, že v ní najdou zastánci i odpůrci univerzalizace společné nekonfliktní body. Deklarace se tak stala společnou platformou pro oba tábory, což bezesporu bude mít pro LP pozitivní dopad. Zdá se, jakoby spor o univerzality nebo partikulárnost LP byl vyřešen, ale bohužel není jediným konfliktním bodem v problematice LP. Proto se budu v následující podkapitole věnovat antropologické kritice VDLP.

2.1 Antropologická kritika VDLP

Po 2. světové válce, která znamenala obrovský otřes pro lidské hodnoty a lidskost obecně kvůli válečnému běsnění a nacistickému konečnému řešení, byl neudržitelně zahájen postupný proces formálně-institucionální univerzalizace LP. První hmatatelný projev byl v podobě VDLP OSN, která byla přijata v New Yorku roku 1948 Valným shromážděním. Bohužel jak je všeobecně známo, dokument nebyl právně vynutitelný, což bylo a je základním nedostatkem pro všechny mezinárodní dokumenty a dohody. Dnes již, podle některých právních teoretiků, se považuje VDLP OSN za právní obyčej. Stále ale přetrvává ona chabá vynutitelnost.

Ne u všech lidí se tento univerzální projekt v podobě VDLP OSN setkal s pozitivním ohlasem. S kritikou deklarace vystoupil Melvill Herskovitz americký

⁷ Srov. Zemanová 2005, s. 91.

⁸ OSN 1993. Vídeňská deklarace o LP. Dostupný z WWW<<http://www2.ohchr.org/english/law/vienna.htm>> (21.3.2010).

antropolog z Americké antropologické asociace. Zastával názor, že koncepce VDLP vychází pouze z křesťansko-židovské tradice a obsahuje práva, která nejsou univerzální z ideologického, kulturního ani politického hlediska. Tento názor se opíral o rozpor s tvrzením VDLP a praktikami koloniálních mocností. Tato reakce rozpoutala debatu o relativizaci LP až dodnes. Skeptický tón až kritika VDLP je formou kulturního relativismu. Ten není novou záležitostí, již v 18. století se osvícenští myslitelé zabývali kulturní pluralitou a překonáním eurocentrického pohledu na dějiny a svět. Herskovitz vyjádřil nesouhlas s dokumentem VDLP, což vyvolalo dojem, že popíral univerzalitu LP. Jako antropolog byl zastáncem doktríny psychické jednoty lidského druhu, která staví na předpokladu, že všechny lidské bytosti mají společné kulturní, psychologické a sociální charakteristiky. Podle této doktríny lze předpokládat určitá univerzální pravidla. Navíc Herskovitz ačkoli byl kritikem univerzalizmu LP, nikdy ji přímo nepopřel a dokonce to ani neměl v úmyslu.¹⁰

Shrnu nejdůležitější v této podkapitole. Antropologická kritika VDLP vychází z kulturní a lidské odlišnosti a za jejího hlavního představitele můžeme označit Melvilla Herskovitze. V následující podkapitole se budu více věnovat kulturnímu relativismu, jehož argumenty používala antropologická kritika pro odmítnutí VDLP.

2.2 Kulturní relativismus a LP

Kulturní relativismus je obecně založený na odlišnosti kultur a civilizací. Velmi zjednodušeně řečeno jsou odlišnosti a rozpory mezi kulturami překážkou pro univerzální pojetí LP, na kterém je založena VDLP OSN. Dle zastánců kulturního relativismu mají různé kultury odlišně hodnoty a morálku. Rozvoj kulturního relativismu nastal ve 2. polovině 20. století. Kulturním relativismem se zabývali Lone Lindholtová, Jack Donnelly a David Crocker. Všichni z nich systematicky rozčleňovali kulturní relativismus do různých proudů. Uvedu pouze základní rozčlenění do tří proudů. Prvním z nich je deskriptivní proud založený na odlišném vnímání morálky, dobra a zla v různých kulturách. Druhý proud kulturního relativismu je sociálně-normativní, v němž se jednotlivec řídí pravidly skupiny, do které náleží. Posledním třetím je metaetický relativismus. Ten je charakteristický odmítnutím racionálních a morálních soudů pro řešení konfliktů mezi právy jednotlivců.¹¹ Představitelé

⁹ Srov. Informační centrum OSN v Praze 2005. Lidská práva v datech. Dostupný z WWW<<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=543>> (21.3.2010).

¹⁰ Srov. Zemanová 2005, s. 82.

¹¹ Srov. Zemanová 2005, s. 84.

mnohých rozvojových zemí se opírali o názory kulturního relativismu během 2. poloviny 20. století. Účelově zneužili argumenty kulturního relativismu, aby zamezili vměšování cizích mocností do záležitostí jejich států. Příkladem může být bývalý iránský prezident Mohammad Chátamí. Kritizoval západní individualismus a z něho odvozené pojetí LP, svobody a humanity.¹² Na druhé straně je nutné připomenout jeho výzvy k dialogu mezi civilizacemi a náboženstvími. Chátamí pokládá světové dějiny za soubor interaktivit a rozhovorů, při nichž se obě strany snaží o vzájemné porozumění.¹³

2.3 Univerzálnost, nedělitelnost a provázanost LP

Trend univerzálnosti LP a s ním spojená nedělitelnost a provázanost LP, jak jsem popsal v podkapitolách výše, se jeví jako udržitelný. Potvrzuje to zájem v současné době o empirické studie a analýzy, které mají za cíl prokázat univerzalitu, nedělitelnost a provázanost LP v hlavních světových kulturách či civilizacích. Pro zdůvodnění univerzálnosti, nedělitelnosti a provázanosti LP vykryštovaly dva přístupy antropologický a právní. Oba mají své specifické metody. Antropologický přístup zkoumá kompatibilitu LP s danou kulturou a právní přístup analyzuje obsahy jednotlivých deklarácí LP v daných oblastech. V této práci aplikuji oba tyto přístupy antropologický při pohledu na kořeny LP v křesťanském a muslimském světě a právní při komparaci deklarácí křesťanského a muslimského světa. Tyto přístupy jako každé jiné mají svá omezení a nedostatky, přesto mají dobrou vypovídající hodnotu pro univerzálnost konceptu LP.

V každém případě v této oblasti je ještě velký prostor pro zkoumání a vědeckou činnost. Celou druhou kapitolu jsem se zabýval velkou debatou o univerzálnosti LP. Trend vycházející z poznatků, analýz a akademických studií hovoří jasně ve prospěch univerzality LP.

3. Chápání LP v křesťanské a muslimské civilizaci

V této kapitole bych rád uvedl postoje křesťanské i muslimské civilizace k lidským právům, které jsou ovlivněny danou kulturou, společenským vývojem, geopolitickými podmínkami a podobně. Pouhou intuicí lze vytušit, že postoje obou civilizací k LP nejsou zcela stejné a jednotné, i když mohou vycházet ze společného základu a podstaty. Co tím mám na mysli? V žádném případě netvrdím, že náhledy na

¹² Srov. Zbořil 2001, s. 42.

¹³ Srov. Zbořil 2001, s. 42.

LP jsou v těchto dvou civilizacích protikladná. Jsou spíše odlišná a díky tomu pestrá. V úvodní kapitole jsem nastínil LP jako metafyzické bytí existující před člověkem a zároveň jejich univerzalitu. LP se v různých kulturách projevují odlišně, mají svou historii, vnímání a tradici. Dynamika jejich objevování a uvědomování v kulturách, čase a prostoru je různá. Rozhodně není šablonovitá. Tímto tvrzením jsem nechtěl popřít univerzalitu práv člověka. Měl jsem v úmyslu poukázat na společný základ, podstatu a původ prostřednictvím daných podmínek v určitém prostředí. Jak jsem se zabýval v celé druhé kapitole, univerzalita LP nevyklučuje kulturní odlišnosti a specifika.. Tyto odlišnosti a specifika je nutné vnímat a reflektovat, ale bylo by chybou je apriori používat jako argument proti univerzalitě LP v duchu kulturního relativismu nebo partikularismu.¹⁴ Specifikum odlišující křesťanský a muslimský svět je například pojetí společnosti individualistické a holistické. Toto vnímání individualismu a holismu přirozeně zasahuje i do problematiky lidsko-právní. Podrobněji se tomu budu věnovat v následující podkapitole.

3.1 Individualismus a holismus v problematice LP

V této podkapitole se budu věnovat vlivu individualismu a holismu na LP. Pokuším se určit hlavní charakteristické rozdíly mezi individualismem a holismem projevující se v problematice LP. Jádrem této podkapitoly bude vnímání LP skrze individualismus a holismus.

Na LP lze nazírat mnoha způsoby, ale základní je individualistický nebo holistický. Obě tyto metody jsou spojeny s dějinnými epochami, náboženstvím a kulturou případně civilizací. Jde o antiku, na ni navazující renesanci, osvícenství, židovství, křesťanství, islám, dobové a místní politické myšlení.

Individualismus obecně upřednostňuje jednotlivce před společností na rozdíl od holismu, kde ústřední roli hraje celá společnost. Rozdíl mezi nimi je možný charakterizovat také podle kritéria, komu přisuzují LP zda jednotlivci nebo společnosti (skupině). Holistické pojetí zdůrazňuje LP silně korporativně. Pro holismus není jedinec důležitý, protože nositeli LP jsou v tomto pojetí stavy, skupiny apod. V tomto pojetí LP je naprosto přirozené, že například právo na svobodu se nedostávalo a ani nemohlo dostávat všem stejně. Nabourání a proměna holistického pojetí byly spuštěny tzv. osvícenstvím. V rámci osvícenství se jedinec stal hlavním a jediným přijatelným nositelem práv bez ohledu na stavovskou příslušnost. Tento posun můžeme

¹⁴ Viz. 2. kapitola

označit za revoluční průlom v LP, protože měl vliv na tvorbu moderní demokracie a novodobého státu. Tento proces začal v Anglii v 17. století a později se přenesl za oceán na americkou půdu. V kontinentální Evropě propukl ve Francii a rozšířil se během 19. a 20. století do celé Evropy a probíhá do současnosti.¹⁵

Pokud individualismus a holismus zasadíme do historického rámce, lépe pochopíme individualistické a holistické vnímání LP. Pokusím se tedy o to. Pro středověkou společnost bylo vlastní vnímání sounáležitosti k přirozenému celku jako byl cech, měšťanstvo, křesťanské nebo rytířské společenství.¹⁶ Pro takovou společnost je obtížné vnímat hodnotu jednotlivce a jeho práv, protože v ní převažuje hodnota společnosti a skupiny. Všechno se přizpůsobuje společnosti nebo skupině, proto je dodržování individuálních práv v takovéto společnosti velmi obtížné. Průlomem se stala renesance, spolu s ní nastaly radikální hospodářské a sociální změny. Od 14. století se z Itálie, která se obecně považuje za kolébkou renesance, šířily renesanční myšlenky do celého světa. S renesancí došlo k rozvoji individualismu. Středověké vnímání sounáležitosti bylo v opozici vůči odstartovanému procesu odpoutávání se od přirozených a sociálních celků. Výrok nejlépe charakterizující tento proces pronesl Protagoras: „*Člověk je mírou všech věcí*“. Z toho výroku je také patrná souvislost renesance s antickou, která se stala jedním z pilířů renesance. Dalším průvodním jevem renesance je touha po moci a estetickém zážitku, jenž jsou v pomyslném spojení s individualismem v současnosti považovány za přirozeně nárokovatelné jedincem.¹⁷ To je ale v kontextu této práce nepodstatné, a proto se tím dále nebudu zabývat. Velmi zásadní tedy byla proměna ve vnímání hodnoty jednotlivce a jeho práv. Díky tomu se mohl začít rozvíjet individualismus ve společnosti a následně také v souvislosti s LP.

Neopomenutelným zdrojem individualismu je vedle antických kořenů znovuobjevených v renesanci také křesťanství, přestože to nemusí být na první pohled zřejmé v kontextu s dominancí katolické církve ve středověké společnosti. Božena Komárková mluví o dvojím individualismu křesťanství a renesance. Tyto dva individualismy jsou základem pro individualismus, jak ho chápeme dnes. Jsou od sebe odlišné v tom, jak odůvodňují důstojnost jedince. Individualismus renesance hájí důstojnost jedince přirozeností člověka jako rozumové bytosti, kdežto individualismus

¹⁵ Srov. Hanuš 2001, s. 22.

¹⁶ Srov. Komárková 1997, s. 40-41.

¹⁷ Srov. Komárková 1997, s. 40-41.

křesťanství zdůvodňuje důstojnost individua teologicky. Člověk je v tomto pojetí dítě boží vykoupené Ježíšem Kristem, ale jeho spása je individuální záležitost.¹⁸

Tyto dvě výše uvedené linie individualismu se v dějinách prolínají a spolu koexistují. První linie má své stopy již v antice, kdy se individualismus projevuje na občanovi antické polis. Občan mající individuální práva a povinnosti. Tento individualismus je filosofický, tedy rozumově zdůvodněný. Renesance na tento individualismus navazuje a dál ho rozvíjí. Rousseau si osvojil tuto linii individualismu a obohatil ji pojetím práv člověka a občana. Jejím vrcholem se stala francouzská Deklarace práv člověka a občana v 18. století, jenž se stala biblí osvícenců. Křesťanská linie má své kořeny v židovství a Starém zákoně. Osoba Ježíše Krista a evangelia se staly jejím jádrem. Nejdůležitější rys křesťanského individualismu spočívá v geneticky zakotveném odmítnutí nadvlády státní moci nad duší člověka. Vrcholem křesťanské linie je Virginská deklarace práv, podle které mravní svoboda nesmí být omezena státem. Jde o jeden z nejdůležitějších základů moderního sekulárního státu.¹⁹

Obecně individualismus a holismus se mohou projevit v extrémních podobách jako tomu bylo ve fašistické Itálii, nacistickém Německu a sovětském Rusku. V těchto zemích převládlo vnímání národu nebo státu jako nejvyšší princip a hodnota. Práva jedince byla potlačena a jedinec byl systémem nucen, aby s ním splynul. Opačný extrém se může projevit radikálním individualismem, který má obrovskou živnou půdu v postmoderní době. V tomto pojetí je jednotlivec se svými potřebami a požadavky stavěn na piedestal a upřednostňován před společností. Pro toto radikální pojetí individualismu je charakteristická krize rodiny, společnosti a naprostá relativizace hodnot a morálky. Jde o přirozený důsledek absence vnímání sounáležitosti s vyšším celkem. Tento vývoj, zdá se, má hlubší kořeny a pro jeho podrobnější analýzu není v této práci prostor. Tuto podkapitulu bych zakončil dialektickým napětím mezi individualismem a holismem ve společnosti, z něhož by mohlo vykristalizovat vhodnější pojetí společnosti než tyto dva výše uvedené extrémy.

3.2 Křesťanské chápání LP

V předchozí podkapitole jsem se věnoval individualistickému a holistickému vnímání LP a v následující podkapitole se pokusím definovat křesťanské vnímání LP. Předtím je nezbytné se krátce zmínit o vztahu křesťanství a LP v dějinách. V dějinách se

¹⁸ Srov. Komárková 1997, s. 43.

¹⁹ Srov. Komárková 1997, s. 46-47.

často vztah křesťanství a LP jevil jako konfliktní, protože proces definování LP vedl v některých případech k ohrožení církevních privilegií a pozic, a tak křesťanští představitelé vnímali tento proces negativně. Zastánci LP byli v jednotlivých křesťanských církvích či obcích, ale tento jejich postoj byl v rozporu s katolickou a pravoslavnou církví. V evangelických církvích byly silné ideje lidských práv a svobod od počátku, které se projevovaly v boji za formulaci LP na americkém kontinentě. Například i v katolické církvi existovaly proudy prosazující LP jako francouzský liberální katolicismus, který ovšem nijak zvlášť neovlivnil představitele církve. V katolické církvi můžeme vystopovat díky nepřetržité řadě komentářů učitelského úřadu církve vývoj sporu o LP od počátku až do současnosti, ale nejsilněji v 60. letech 20. století v době kolem 2. vatikánského koncilu. Charakteristické pro tyto výstupy až do pontifikátu Lva XIII. je obranný postoj vůči liberálním hnutím 19. století prosazující LP.²⁰

Po 2. světové válce začala být LP vnímána jako přirozená součást oficiálního učení katolické církve, především 2. vatikánský koncil byl mezníkem. Obecně se dá konstatovat, že role církve v definování LP není jasným vítězstvím ani selháním. Zároveň je nutné podotknout, že bez vlivu nepřetržité křesťanské výchovy obyvatel Evropy by svoboda, tak jak ji známe dnes, a LP, nebyly myslitelné. Křesťanství od prvopočátku hlásalo poselství o nekonečné hodnotě duše člověka a jeho odpovědnosti před Bohem. Na tomto základě bylo možné vystavět moderní pojetí LP.²¹

Po tomto krátkém exkurzu do dějin vztahu křesťanství a LP se již můžu plně věnovat kořenům křesťanského chápání LP. Na jiném místě v této práci jsem se již zmínil v souvislosti s křesťanstvím a jedním z jeho nejzávažnějších paradigmat, že vše podléhá věčnému mravnímu zákonu a vše je účelné. Pokládám to za důležité pro pochopení křesťanského chápání LP, proto to připomínám. Autorem věčného mravního zákona je Bůh stvořitel jako i stvořitel všeho ostatního. LP jsou v křesťanství zdůvodněna lidstvím člověka, které je chápáno jako dílo Boha stvořitele. V rámci křesťanského pojetí LP, člověk LP netvoří, ale pouze je formuluje rozumem. Z tohoto úhlu pohledu se LP nemohla zrodit v antice ani renesanci, protože LP jsou neoddělitelnou součástí díla Boha stvořitele.

Křesťanské chápání LP má tedy své kořeny primárně v boží autoritě, protože Bůh je stvořitelem všeho a garantem všeho. Jak vysvětloval Tomáš Akvinský, Bůh je

²⁰ Srov. Hanuš 2002, s. 19.

²¹ Srov. Hanuš 2002, s. 19.

autorem věčného absolutního zákona, který my lidé nemůžeme postihnout. Pouze prostřednictvím Zjevení²² ho můžeme poznávat. Proto je nám do srdcí zjeven přirozený zákon, abychom skrze něj mohli poznávat absolutní zákon boží. Samozřejmě pozitivní zákon musí nutně být v souladu s přirozeným.²³ Další kořeny křesťanského chápání LP jsou již sekundární.

Bezesporu jedním z nejdůležitějších sekundárních kořenů je požadavek svobody svědomí. Svoboda svědomí proti totalitě absolutistických panovníků se projevila v nejranějších dobách křesťanství. To bylo tehdy považováno za protistátní náboženství v Římské říši. Křesťanství nedovolovalo ze své podstaty uznávat císaře jako boha a příkaz Deciu o povinném obětování obyvatel v Římské říši před komisí byl v rozporu s křesťanským svědomím. Drtivá většina křesťanů se odmítla podrobit císařovu nařízení o obětování. Také novodobé pokusy o zabsolutnění státu (fašismus), jsou proti křesťanskému svědomí. Rád bych připomenul encykliku Pia XI. S palčivou starostí (Mit brennender Sorge) vydanou v roce 1937, v níž vyzdvihuje přirozené právo, které je vepsané do lidských srdcí Bohem.²⁴ Neméně důležitá je připomínka, že každou pozitivní normu je nutné zkoumat z pohledu přirozeného zákona, bez ohledu z jakého politického tábora vznikla. Podle Pia XI. jedině tato metoda je schopna rozlišit a posoudit mravnost a zároveň je tedy kritériem pro naše svědomí, zda se podvolit normě nebo ji vzdorovat.²⁵ Tato encyklika spolu s encyklikou Divini redemptoris s podtitulem O bezbožném komunismu, jenž vyšly téměř současně, kladou důraz na svobodu lidského svědomí s odkazem na přirozený zákon vepsaný Bohem do lidských srdcí. Podle Divini redemptoris komunismus odpírá jednotlivcům přirozená práva a přiznává jej společnosti.²⁶

Nemohu opomenout reformační teologii jako jeden ze sekundárních kořenů křesťanského chápání LP. Podle B. Komárkové se křesťanství reflektované reformací stalo hrází proti všem podobám totality. Ať to byla totalita katolicismu projevující se v

²² Jde o označení děje, procesu zjevování Boha, všeho co Bůh působí, abychom ho mohli poznat. Etimologie slova z řec. a-pokalypsis, lat. re-velatio znamená sejmutí roušky, v češtině se ujal překlad zjevení. Zjevením z teologického hlediska se zabývá konstituce Dei Verbum (1962) schválená II. Vat. Koncilem.

²³ Srov. Tomáš Akvinský, Summa theologiae II. I. 90 a násl.

²⁴ Pius XI. 1937. Mit brennender Sorge, článek 30. Dostupný z WWW<<http://www.papalencyclicals.net/Pius11/P11BRENN.HTM>> (24.3.2010).

²⁵ Pius XI. 1937. Mit brennender Sorge, článek 30. Dostupný z WWW<<http://www.papalencyclicals.net/Pius11/P11BRENN.HTM>> (24.3.2010).

²⁶ Pius XI. 1937. Divini redemptoris, článek 10. Dostupný z WWW<<http://www.kebrle.cz/katdocs/DiviniRedemptoris.htm>> (24.3.2010).

podrobení svědomí jednotlivců²⁷ církvi nebo totalita absolutistických panovníků. Reformace a přechod od teocentrismu k sekulárnímu humanismu podstatně ovlivnily lidsko-právní problematiku. Začnu reformací, pro kterou byl stvořený svět absolutně oddělený od Boha a žádný přirozený rozum neměl a nemá schopnost napravit porušenou harmonii mezi člověkem a Bohem. Toto je základní východisko reformační teologie. Tak jako jsou od sebe důkladně a neprostopupně odděleny světy lidský a božský, jsou od sebe odděleny právo absolutní (božské) a pozitivní, které je z absolutního derivováno. Na základě tohoto predikátu reformace formulovala odstranění dosavadního svátostného charakteru vládce, s tím že mu byla pouze propůjčena správa nad lidmi. Vládce také podléhá právu absolutnímu (božskému) jako všichni ostatní. Díky reformaci byly položeny základy náboženské svobody, ale přesto trvalo několik generací než byla tato myšlenka obecně přijata a než se instituce a práva změnily. Přijetí americké deklarace práv člověka a občana bylo významným zhmotněním duchovního odkazu reformace. Důraz, který klade na svobodu myšlení, víry a svědomí, pramení z pojetí reformační teologie. Deklarace se stala základem pro individuální LP a další postupně uznávaná politická práva.²⁸ U K. Bartha, velké postavy protestantské teologie 20. století, můžeme vypočítat radikální návrat k transcendentální reformační teologii.²⁹ Formuloval jasnou nauku o státu, která je odlišná od pojetí vzniku státu jako nutného důsledku lidské přirozenosti, ať už zlé nebo dobré (Hobbes a Rousseau). Vznik státu je v jeho pojetí milost. Barth zdůvodňoval stát pouze biblicky. Úkol státu definoval v úsilí zabezpečit pokojné soužití mezi lidmi na platformě práva. Vyžadovat od státu více by bylo chybou, jak tvrdil. Jde o striktní ochranu svobody, při které má právo použít násilí. V žádném případě nesmí dojít stát do fáze, kdy se stane prostředkem k uskutečnění eschatologie.³⁰ Na toto nemá žádný stát právo. Velmi podobný názor na problematiku státu měl J. Kalvín, který uznával sekulární formu státu jako pouze lidské dílo.³¹ Z tohoto úhlu pohledu je přechod od teocentrismu k sekulárnímu humanismu úzce spjat s reformační teologií. Proces sekularizace státu byl odstartován Anglickou revolucí. Sekularizace státu znamenala stát založený na reprezentaci lidu

²⁷ 2. vat. koncil a především pokoncilní katolická teologie jasně formuluje nauku o individuálním lidském svědomí a klade na ni důraz.

²⁸ Srov. Komárková 1997, s. 52.

²⁹ Radikální oddělení Boha a člověka jako Stvořitele a stvoření přičemž je stvoření porušeno. Vše, co je rozumově konstruované a zároveň přesahuje hranice stvořeného světa, za účelem dosažení transcendentna z vlastního úsilí, je odmítnuto. Jde o odklon od přirozeného práva, dosavadní teologie. Teologie striktně založena pouze na Bibli a jejího výkladu.

³⁰ Nauka o posledních věcech člověka

prostřednictvím voleb. Tuto sekularizaci nemůžeme chápat dnešním významem slova. Paradoxně šlo o to, že Bůh byl skutečným pánem lidských institucí, přestože lid se stal nositelem moci. V rámci této koncepce lid nese za stát odpovědnost Bohu. Připouštím, že jde o stručné zjednodušení, ale pro vyjasnění této koncepce dostačující. Základním kamenem pro laický moderní demokratický stát je zodpovědnost lidu před Bohem a jakási přirozená bázeň před ním.³² Na tento základní kámen musím upozornit, protože v průběhu dějin konkrétně na konci 17. a v průběhu 18. století byly křesťanské teologické argumenty demokracie nahrazeny čistě filosofickými. Řečeno teologickým jazykem byl Duch svatý nahrazen rozumem. Rozum se stal mírou všech věcí a vytěsnil teologické zdůvodnění demokracie na okraj. S tím souvisí celkový vývoj společnosti a věd jako takových. Nejlépe by to bylo vidět na argumentaci H.Grotia. Grotius považoval logické (racionální) a teologické poznání za rovnoprávné a dokonce jejich závěry za shodné. Racionální poznání považoval pouze za jinou možnou metodu. Jeho epochou ale toto pojetí končí a i v jeho díle se dá vyzorovat tendence radikálního oddělení.³³ Rozum se tak stal základem sekulárního státu.³⁴ Proto mluvíme o přechodu od teocentrismu k sekulárnímu humanismu. Teocentrismus definovaný jako demokracie zdůvodněná zodpovědností lidu před Bohem a přirozenou bázňí před ním nebo demokracie odůvodněná pouhým rozumem jako přirozený důsledek vývoje. V obou pojetích je stát pouze prostředkem ke směřování, v žádném případě cílem. Tato charakteristika podle mého názoru velmi dobře vystihuje rozdíl mezi totalitním státem v jakékoli podobě, ať už v osobě diktátora, ideologie, náboženství, a svobodným uspořádáním státu v různých podobách s ohledem na historické a jiné specifické faktory. Pokud je stát ovládán jakýmkoli náboženstvím, případně se ze státu stal cíl eschatologického uspořádání již tady na zemi, je jasné, že v takovémto uspořádání je svoboda a práva minimálně ohrožena, pakliže již není zničena. To dokazují historické zkušenosti na příkladu křesťanství ve vrcholném středověku ve Španělsku vůči židům i muslimům.³⁵ Ale i příklady z nedávné historie a současnosti v podobě totalitních zkušeností fašistické Itálie, nacistického Německa, zemí východního bloku s komunistickou ideologií a zemí kde vládne islámská ideologie s právem šaría. V těchto zemích není možný jakýkoli

³¹ Srov. Komárková 1997, s. 55-56.

³² Srov. Komárková 1997, s. 64.

³³ Jeho výrok o platnosti přirozeného práva i kdyby Boha nebylo. Komárková s.64. (Grotius, De jure belli et pacis, úvod.)

³⁴ Srov. Komárková 1997, s. 64-65.

³⁵ Reconquista

diskurz o alternativních řešeních nebo prostor pro spekulaci. Všechna takováto jednání jsou považována za ohrožení formy uspořádání státu nebo společnosti. Stát a společnost se považují za nejdokonalejší formu uspořádání, paradoxně se ale obávají svobodné diskuse v intelektuálních kruzích ale i na nejnižší sociální platformě. Filosofické zpochybnění věcí, tak jak ho známe v antické filosofii a svobodná diskuse, nemohou být ohrožením svobodné společnosti a demokratického uspořádání.

Tuto podkapitolu bych rád ukončil analýzou současného postoje křesťanského chápání LP v dokumentech 2. vatikánského koncilu, jež jsou oficiálním dokladem vnímání LP křesťanského světa. Vyberu nejdůležitější dokumenty a v nich nejzávažnější závěry související s LP. V pastorální konstituci O církvi v dnešním světě (*Gaudium et spes*) z roku 1965 najdeme formulaci: „*Jestliže autorita odkazuje na řád stanovený Bohem, je určení způsobu vlády a výběr vedoucích činitelů ponechán svobodné volbě občanů*“.³⁶ Toto je zcela jasný odkaz na politická práva občanů, kteří mají bytostné právo svobodně rozhodovat o tom, kdo je bude zastupovat a jim vládnout. Na jiném místě v této konstituci je kladen důraz na veřejnou moc, která musí respektovat základní a nezadatelná práva lidské osobě jako právo na soukromý život, svobodu náboženství, povolání.³⁷ Papež Jan XXIII. ve své encyklice *Pokoj na zemi* (*Pacem in terris*) z roku 1965 hovoří o respektování práv vyvěrající z důstojnosti lidské osoby. Tyto práva jsou starší než společnost a jsou jí dána, jak je uvedeno v této encyklice. Porušení těchto práv jakýmkoli režimem nebo společností, je mravně nezdůvodnitelné.³⁸ Rovnost mezi lidmi je považována za samozřejmost, jak je nepřímo uvedeno v konstituci O církvi v dnešním světě. Volá po překonání a odstranění diskriminací všeho druhu v základních právech člověka jako například diskriminace rasy, barvy, společenského postavení, jazyka nebo náboženství.³⁹ Tuto kapitolu uzavřu citací z oficiálního Katechismu katolické církve z roku 1997, který je schválený apoštolským listem *Laetamur magnopere*. „*Politická moc je povinna respektovat*

³⁶ Pastorální konstituce O církvi v dnešním světě (*Gaudium et spes*), 1965, článek 74. Dostupný z WWW<http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html> (28.3.2010).

³⁷ Pastorální konstituce O církvi v dnešním světě (*Gaudium et spes*), 1965, článek 26. Dostupný z WWW<http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html> (28.3.2010).

³⁸ Jan XXIII. 1963. *Pacem in terris*, článek 61. Dostupný z WWW<http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/PacemInTerris.htm> (28.3.2010).

³⁹ Pastorální konstituce O církvi v dnešním světě (*Gaudium et spes*), 1965, článek 74. Dostupný z WWW<http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html> (28.3.2010).

*základní práva lidské osobnosti. Ať se snaží vykonávat právo humánně a respektovat přitom práva každého jedince, především rodin a potřebných“.*⁴⁰

3.3 LP obohacená duchem evropského politického myšlení

V rámci předchozí podkapitoly jsem podrobně analyzoval kořeny a pojetí LP v křesťanství, v této podkapitole se pokusím velmi stručně popsat základní postoje významných politických myslitelů, jako byly J. Locke, J.J. Rousseau, Ch. Montesquieu, I. Kant, k přirozenému právu a lidským právům. Tito ale i mnozí další ovlivnili diskusi o LP. Vybral jsem ty myslitele, které pokládám za nejvíce relevantní v přínosu do diskuze o LP. Protože hlavním tématem práce není samotná analýza LP v dílech vybraných autorů ale komparace LP v křesťanském a muslimském světě, nebudu se tedy těmito mysliteli a jejich díly zabývat detailně. Zaměřím se spíše na pomyslnou myšlenkovou linii týkající se LP, kterou obohatili. V názvu podkapitoly jsem použil termín evropských duch, chtěl jsem tím vyjádřit souhrnný vliv výše uvedených politických myslitelů na LP.

Locke označuje přirozené právo termínem *proprietas*. Vyjadřuje jím, že přirozené právo je vše, co vytváří osobnost člověka a zároveň chrání integritu osobnosti. Nesmíme ale zapomenout, že osoba v jeho pojetí má obrovskou hodnotu, protože vykonává své povolání, které dostala od svého Stvořitele.⁴¹ Také bych rád zdůraznil Lockeův postoj k náboženství. Velmi důležité pro tuto práci je jeho postoj tolerance ke všem náboženstvím, které plodí spravedlnost, lásku a tichost. Tento Lockeův postoj tolerance za výše uvedených předpokladů spravedlnosti, lásky a tichosti se dá vztahovat i na svobodu člověka. Člověk podle jeho pojetí svobody může dělat vše, co je v souladu se spravedlností, láskou a tichostí. Jedině takto je možné vnímat jeho pojetí svobody.⁴²

Rousseauovské pojetí státu se odlišuje od pojetí Locka poměrně zásadně. V jednom pojetí existují určitá nezcizitelná práva před vstupem člověka do společnosti a samotná společnost je má chránit. Pozorný čtenář si již odvodí, že jde o Lockeovo pojetí. Kdežto pojetí státu u Rousseaua předpokládá naprosté podřízení státu v zájmu obecného blaha. Toto by u Locka nebylo možné, jelikož člověk se nemůže v určitých oblastech zcela oddat státu. Má právo rozhodovat o věcech, které se týkají bytostně jeho vlastní osoby, jako je například náboženství. Rousseauovské pojetí státu se blíží adorací

⁴⁰ KKC 2002, článek 2237.

⁴¹ Srov. Komárková 1997, s. 69.

⁴² Srov. Tamtéž.

státu jako takového. Mám tím na mysli, že se stát a jeho zákony stávají absolutní hodnotou.⁴³

V jeho pojetí je nutná jednota náboženských i státních zákonů, mělo by jít o jakési státní náboženství. Stát si může zvolit jakékoli náboženství a občan musí být k němu loajální. Loajalita se vyžaduje, protože jde o zákon státu a opomíjí se svědomí občana jako člověka. Občan, který by se neztotožnil se státním náboženstvím, má jedinou možnost a tou je emigrace. Připomínám, toto pojetí je v naprostém rozporu s pojetím státu u Locka, a také odporuje duchu americké i francouzské deklaraci práv člověka a občana i deklaraci nezávislosti.

Montesquieu chápe přirozený zákon jako stabilní stav mezi člověkem a přírodou, který je ale podmíněn změnou vnějších podmínek.⁴⁴ Montesquieu do určité míry relativizuje zákony a hodnoty. Podle něj jsou zákony plodem specifických místních podmínek jako historie, kultura, geografické prostředí a jiné. Například svoboda podle něj nabývá v různých podmínkách různého významu. Tím chce říct, že svoboda je subjektivní záležitost nebo lépe řečeno subjektivní prožitek. Svobodu tak posuzujeme podle svých představ a zážitků. LP, která by předcházela člověku, neuznává. Náboženství vnímá jako prostředek pro udržení stability a soudržnosti společnosti. Subjektivní náboženské právo vnímá podobně jako Rousseau.⁴⁵

Kant je obhájcem nezcizitelných LP. Osobnost člověka je pro něj významnou hodnotou. Stát vnímá jako ochránce individuálních cílů, ale rozhodně ne jako cíl, jak ho můžeme chápat u Rousseaua. Obecně lze říci, že dal přednost lidství před občanstvím.⁴⁶

Hegel a na něj navazující Marx odmítli deklaraci LP v kontextu vymanění se jedince vůči společnosti. V Hegelově i Marxově myšlení je patrný příklon k Rousseauově pojetí společnosti s důrazem na společenství, ve kterém jsou individuální zájmy ztotožněny se zájmy společnosti. Comte je také zastáncem Rousseauovského pojetí společnosti.⁴⁷ Největším kritikem z uvedených byl pravděpodobně Marx, který LP prohlásil za kontradikci občanství.⁴⁸ V této pomyslné diskusi vyplouvá na povrch napětí mezi individualistickým a holistickým pojetím společnosti.

⁴³ Srov. Komárková 1997, s. 70-71.

⁴⁴ Komárková 1997, s. 72.

⁴⁵ Srov. Komárková 1997, s. 73.

⁴⁶ Srov. Komárková 1997, s. 74.

⁴⁷ Srov. Komárková 1997, s. 88.

⁴⁸ Komárková 1997, s. 89.

Rád bych se také zmínil o ženách, které ovlivnili diskusi o LP. Jednou z nich je Olympe de Gouges. Byla obhájkyně ženských práv a rovnosti žen a mužů. Spolu se Sophie de Condorcet aktivně prosazovaly rovnoprávnost žen a mužů ve svých dílech. Olympe de Gouges sepsala Deklaraci práv žen a ženského občanství v roce 1791. Za její přínos pro LP, odvalu a nadčasovost si zaslouží pozornost. Bohužel, jak už bývá zvykem, přinesla za své myšlenky oběť nejvyšší, svůj život. Byla popravena gilotinou v roce 1793. Například její divadelní hra *Otroctví černých* nesměla být dlouho publikovaná kvůli svému kontroverznímu tématu. Otevřeně požadovala svobodu otroků. V článku 1 Deklaraci práv žen se odvolává na svobodu ženy, se kterou se rodí a rovnost muže a ženy.⁴⁹ V článku 10 vyjadřuje právo ženy na politickou participaci. Cituji: Žena má právo vstoupit na popraviště, proto musí mít stejné právo vstoupit na tribunu.⁵⁰

Tadeusz Kościuszko v projevu, který je zaznamenaný a uložený v Národním archivu ve Varšavě, požadoval svobodu pro všechny lidi a zrušit nevolnictví. Můžeme ho tedy považovat za průkopníka práva na svobodu a rovnoprávnost. Jeho přítel T. Jefferson o něm prohlásil, že on požaduje svobodu pro všechny lidi ne pouze pro vyvolené.⁵¹ K osobnostem proklamujícím LP, konkrétně, že se všichni lidé rodí svobodní a sobě rovni, patří T. Paine. Jeho kniha *Zdravý rozum* je toho dokladem, byla vydána v roce 1776.

Tímto krátkým exkurzem evropským politickým myšlením o společnosti a LP jsem se dostal k napětí mezi individualismem a holismem ve společnosti. Toto napětí provází evropské myšlení a je pro něj charakteristické.

3.4 Muslimské chápání LP

Stejně jako jsem se věnoval v předchozí podkapitole vnímání LP v křesťanství, budu v této podkapitole analyzovat vnímání LP v islámu. Vnímání LP v islámu má základ v náboženství a jsou s ním neodmyslitelně spjata. LP jsou vnímána jako Boží ustanovení, která nelze za žádných okolností měnit a upravovat, jsou jednou pro vždy daná a neměnná. Je tedy na první pohled patrné, že LP v islámu nemají svou dynamickou rovinu, tak jako v křesťanství, a že jsou striktně statická.⁵² Jev hlubokého propojení LP s náboženskou vírou můžeme analyzovat jak v křesťanství tak v islámu. V

⁴⁹ Olympe de Gouges 1791, Deklarace práv žen a ženského občanství. Dostupný z WWW<<http://www.pinn.net/~sunshine/book-sum/gouges.html>> (28.3.2010).

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Srov. Bredenbrock, Claus. *My Evropané, Evropa bojuje za svobodu 18. století* (dokument ORF), Codi artproduction 2010.

křesťanství i islámu nejsou LP považována za pouhý produkt lidského rozumu, vývoje společnosti a náboženství nebo jiných faktorů. LP jsou metafyzická a jejich původcem je bůh. To, že křesťanství a islám patří do jedné skupiny monoteistických náboženství, není nutné zdůrazňovat. Na druhou stranu díky tomu mají LP v obou náboženstvích mnoho společného. Tato shoda v metafyzickém původu LP je klíčová pro téma mojí práce. Připomínám, že si kladu otázku, zda jsou LP slučitelná v křesťanském a muslimském světě. Hodnota lidského života a rovnost všech lidí před Bohem je v obou náboženstvích identická. Stejně tak pojetí člověka stvořeného Bohem, který mu dal svobodu se rozhodovat. Abych doložil konkrétní příklady shody v lidsko-právní problematice obou náboženství, uvedu příklad z ČR. Na konferenci "Duchovní život ve svobodné společnosti. Dvacet let náboženské svobody u nás", jež pořádala HTF UK, se v panelové diskusi shodli RNDr. Vladimír Sáňka zastupující předseda Ústředí muslimských obcí a organizací v České republice s kardinálem Miloslavem Vlkem na ochraně práva na život a na právu svobodného výběru náboženství. Shoda panuje i na celosvětové úrovni mezi představiteli muslimských obcí a křesťanských církví na základním právu, kterým je právo na život. Co bezesporu odlišuje ve vnímání LP křesťanský a muslimský svět, je pohled na zdůvodnění a prameny LP. Křesťanský (západní svět) zdůvodnil LP teologickým (křesťanství) a rozumovým (osvícenství) proudem. Tomuto procesu jsem se podrobně věnoval v předchozí podkapitole. Islámské zdůvodnění, na rozdíl od křesťanského, má pouze jediný teologický pramen. V islámu nedošlo k zdůvodnění LP sekulární formou, rozumem, tak jak jsem na to zvyklí v křesťanském vnímání a jak to umožnil historický vývoj evropského myšlení a dějin. Absence sekularizace a reformace v islámu je rozdělujícím bodem obou táborů. Dějiny Evropy a její intelektuální bohatství mělo vliv na dynamickou podobu procesu formulace a kodifikace LP do deklarácí, ústav a všeobecného povědomí obyvatel západní civilizace. To mám na mysli, když jsem uváděl v úvodu této podkapitoly, že LP v islámu mají striktně statickou podobu. Nedynamická podoba procesu souvisí s islámem jako náboženstvím, proto je nutné nejdříve pochopit islám. Islám a islámské právo zasahuje do všech rovin lidského života, nepřipouští sebemenší individuální přístup. Tímto se islám radikálně liší od současné křesťanské teologie. Individuální názor a život člověka jako samostatného jedince je v islámu nepřirozený a

⁵² Srov. Hýsek 2006, s. 5.

zavrženíhodný. Islámské právo zná pojem jednotlivce a jeho právní závazky, ale jednotlivec si sám o sobě nemůže určit životní cíle a životní obsah.⁵³

V této podkapitole jsem analyzoval vnímání LP v islámu. Vnímání LP v islámu je statické až rigidní bez individualistického pojetí LP, tím se podstatně odlišuje od křesťanského vnímání LP. Pro správné pochopení vnímání LP v islámu je nutné pochopit islám jako náboženství, které si nárokuje totální charakter. Myslím tím, že islám rozhoduje o všech rovinách lidského života a nepřipouští tendence k sekularismu. V následujících dvou podkapitolách uvedu konkrétní příklady, na kterých je jasně patrný rozdíl ve vnímání LP oběma lidsko-právními systémy.

3.4.1 Odluka církve od státu

Odluku státu a církve v civilizaci založené na křesťanských základech pokládáme za přirozenou na rozdíl od islámského vnímání státu, ve kterém je světská moc podřízena moci duchovní. V křesťanském pojetí je možné vycházet z evangelia, kde Ježíš poukazuje na odlišné sféry autorit duchovní a světské.⁵⁴ Napětí mezi duchovní a světskou mocí bylo patrné hned od vzniku, kdy se prvotní křesťanská církev musela intenzivně skrývat před státní mocí. Toto napětí je ale zakódované v základech křesťanství, jak je patrné na mnoha místech v Novém zákoně.⁵⁵ Intenzivně se projevilo znovu ve středověku ve sporech mezi císařstvím a papežstvím. Po Milánském ediktu, přijatým císařem Konstantinem I. Velikým v roce 313, který zavedl náboženskou svobodu v Římské říši, opadlo napětí mezi duchovní a světskou mocí. Vývoj ve 12. století opět přinesl napětí mezi sférou světskou a duchovní, ale zároveň došlo k určitému procesu separace církevní a světské moci. Byl tedy nastartován proces oddělení mocí, jehož vrcholem je moderní demokracie, ve které jsou církev a stát odděleny. Pro islám je separace duchovní a světské moci netypická. Je na místě otázka, proč je tomu tak? Ibn Warraq analyzuje tento problém ve vzniku islámu. Podle něj je v osobě proroka Mohameda ztotožněna duchovní i světská moc, protože byl zároveň prorokem a hlavou státu. Byl vojevůdce, zákonodárce a zároveň náboženský vůdce. Důkazem splynutí duchovní a světské moci v islámu je, že v klasické arabštině kterou je sepsán Korán, nelze rozlišit mezi termíny duchovní a laický.⁵⁶ Tento fakt se odrazil

⁵³ Srov. Warraq 2005, s. 259-260.

⁵⁴ Mt 22, 21.

⁵⁵ Moje království není z tohoto světa. Kdyby mé království bylo z tohoto světa, moji služebníci by bojovali, abych nebyl vydán Židům; mé království není odtud. (Jan 18, 36)

⁵⁶ Srov. Warraq 2005, s. 234.

jednak ve vznikajícím islámu, ale pokud jazyk Koránu není schopen odlišit uvedenou distinkci, musí se projevit i v současném islámu. Interpretace islámu je založena na výkladu Koránu a prorokově životě a výrocích tzv. Sunně obsažené v hadíthech. Nesmím opomenout islámské právo tzv. Šaría, která byla zformulovaná na principu idžmá. Jde o konsenzus zvolených a vyškolených autorit (Mohamadových druhů nebo jeho potomků). Každopádně islámské právo bylo již v 10. století pevně ustáleno a je neměnné.⁵⁷

3.4.2 Šaría

Islámské právo nazývané šaría má čtyři prameny Korán, Prorokova sunna, idžma (viz 3.4.1) a metoda analogického odvozování tzv. kijás.⁵⁸ Charakter islámského práva je založen na příkazech a povinnostech. Kritici islámského práva se opírají o argument iracionality ve smyslu existence práva bez racionálního opodstatnění. To vede v praxi k dodržování pouhé litery islámského práva jako například zákaz půjčky na úrok. Muslimové dodrží literu zákona díky určité kličce, proto nedojde k porušení příkazu, ale podstata práva je porušena. V praxi se tedy například běžně půjčuje na úrok bez oficiálního svolení a přes zákaz islámského práva. Na druhou stranu islámské právo se nedá označit jako zcela iracionální. Nenajdeme v něm nějaké naprosto absurdní příkazy.

Hlavní rozdíl mezi islámským právem a evropským je, že islámské je božské, neměnné a konečné, kdežto evropské je lidské a proměnné. Naše evropské právo je neustále podrobováno racionální kritice, ale islámské právo je nutné přijmout bez výhrad.⁵⁹ V předchozí podkapitole jsem se zmínil, že islámské právo bylo ustáleno již v 10. století. Nabízí se tedy otázka, za předpokladu neměnnosti a konečnosti islámského práva, může být islámské právo stále aktuální? Dle mého názoru v některých konkrétních morálních otázkách je stále aktuální, ale je nutné posuzovat jednotlivé právní normy individuálně. Bohužel toto by byl evropský racionální pohled na islámské právo, ovšem reflexe islámského práva a jeho úprava jsou ze strany tzv. ulamů.⁶⁰ odmítány. Dovoluji si předvídat, že pokud islámští učenci, právníci a teologové se nevydají cestou kritického rozumu, sebereflexe a spekulace, nebude možné vytříbit islámské právo. Zde se dostáváme do neřešitelného bodu komparace LP v křesťanském a muslimském světě. Lidská práva založená na islámském právu jsou neztotožnitelná s

⁵⁷ Warraq 2005, s. 234.

⁵⁸ Warraq 2005, s. 235.

⁵⁹ Srov. Warraq 2005, s. 238-241.

⁶⁰ Ulamá je termín označující učence nebo právníky islámského práva.

pojetím LP v křesťanském světě. Argumenty jsou nasnadě. Celou třetí kapitolu jsem věnoval porovnání obou východisek LP jak v křesťanském tak v muslimském světě. Analyzoval jsem společné body jako metafyzický přesah LP (tzn. jejich původcem je Bůh nikoli člověk) a nezcizitelné právo na život. Musím ale konstatovat, že východiska LP se liší ve způsobu jak k nim dospět. Civilizace založená na křesťanských kořenech je odlišná od muslimské tím, že má dva způsoby jak k nim dospět a ony se navzájem nevyklučují. Dokonce jsou schopny dospět ke shodným závěrům (LP). Jde o teologický a rozumový přístup k LP. Teologický i rozumový přístup jsou si vzájemně konvergentní. Muslimská civilizace uznává pouze teologický přístup k LP a racionální odmítá. Toto platí především v zemích, kde platí islámské právo šaría, na němž je toto tvrzení podloženo. Obecně ale platí pro islámský svět, tedy i v zemích, kde není zavedené právo šaría. Přirozeně je velký rozdíl ve vnímání LP v zemích, kde je islám importován a modifikován jako například v Indii nebo Indonésii a tradičních muslimských zemích jako Saudská Arábie. Nemluvě o vnímání LP u muslimů konvertitů ale i potomků přistěhovalců z tradičních muslimských zemí v západní demokratické civilizaci s křesťanskými kořeny.

Islámské právo šaría⁶¹ je závazné pro všechny obyvatele daného území, na kterém byla zavedena. Není relevantní, zda je dotyčný muslimského vyznání nebo není. Islámské právo pro něj platí, přestože by byl křesťanem, židem nebo ateistou.⁶² Mimochodem islámské právo šaría, nepřiznává právo na život člověku, který nevěří v Boha.⁶³ Upozorňuji, že termín nevěřící neznamena jinověrec (křesťan, žid). Monoteistická náboženství jsou označována v islámském světě jako lidé knihy, je to odvozeno z důrazu na Písmo jako Boží slovo. Ateismus je obecně v islámských zemích považován za naprosto nepřirozený fenomén. Je také považován za důsledek neblahého vývoje v Západním světě. Stejně je tomu v případě odpadlictví od islámské víry, následuje trest smrti, jelikož zřeknutí se pravého jediného a konečného náboženství je považováno za největší hřích.⁶⁴

⁶¹ Z arabštiny bychom mohli přeložit jako stezka.

⁶² Novotný 2001, s. 14.

⁶³ Srov. Warraq 2005, s. 246.

⁶⁴ Srov. Warraq 2005, s. 247.

4. Analýza vybraných faktorů LP v lidsko-právním systému islámu

V rámci celé třetí kapitoly jsem se zabýval kořeny a vnímáním LP v obou lidsko-právních systémech, následující čtvrtou kapitolu věnuji analýze vybraných faktorů v islámském lidsko-právním systému. Definování LP na konferencích, summitech a v deklaracích je teoretickou záležitostí, která může být naprosto odlišná od reality běžného života. Jde o teoretický proces stanovení určitého základního souboru práv člověka. Při tomto definování je možné pominout původ a zdroj lidských práv, i když to podle mého názoru není v žádném případě žádoucí. Právě hledáním zdroje a původu LP můžeme dospět k vzájemnému konsenzu a univerzalitě o LP. To podstatné, co chci v této kapitole vyjádřit, je, že pokud LP existují pouze na papíře, jsou ničím a jako by neexistovala. Po teoretické diskusi vznikla VDLP OSN, podepsalo ji mnoho oficiálních představitelů většiny zemí světa. Přesto se najdou státníci i obyčejní jednotlivci, kteří LP s velkou pravděpodobností budou porušovat. Otázka je pouze s jakou intenzitou. Jak moc a jak zjevně se budou LP porušovat či dodržovat, je odpovědností nás všech. V dějinách jsme schopni vystopovat tvorbu a definování LP od raných dob. Teorie v LP byla vždy o několik kroků napřed než všední realita běžného života. Ve 20. století se diskuse a dodržování LP značně posunuly kupředu, bohužel i vlivem jejich masivních porušování. V současné americko-evropské společnosti se sepsaná teorie o LP implementovala do praxe v největší míře. V islámské civilizaci je rychlost a intenzita implementace teorie LP do praxe na mnohem nižším stupni. Tuto tezi doložím v následujících podkapitolách na jednotlivých zvolených faktorech LP, kterými jsou právo na život, svobodu, vzdělání, práci a zákaz mučení a nelidského zacházení. Tyto faktory mi poslouží pro analýzu muslimského lidsko-právního systému a ke komparaci s křesťanským lidsko-právním systémem.

Z úvodu do této kapitoly vyplývá jasný a krátký závěr, že nejdůležitější na celé diskusi o LP je jejich implementace do praxe, jinými slovy jejich dodržování.

4.1 Právo na život

Právo na život je v islámu nedotknutelné, pokud se týká nenarozeného života. Vražda je v islámu a podle islámského práva přísně zakázaná, ale trest smrti je z práva na život vyjmut a je možné za specifických okolností ho vykonat. Takovéto stanovisko je v rozporu s koncepcí práva na život VDLP. Na obranu muslimských zemí musím

dotat, že i v nejvyspělejší demokracii západního světa jako jsou USA, se také uplatňuje trest smrti. Na rozdíl od muslimského světa je ale nepřijatelný v náboženských otázkách a cizoložství.

Uvedu konkrétní příklad ze Somálska, kde radikální islámská skupina Šabáb na jihu země a ve velké části hlavního města Mogadišo zavádí islámské právo šaría. Výsledek je následující. V listopadu 2008 byla ukamenována 13letá znásilněná dívka obviněná z cizoložství a v listopadu 2009 byla veřejně ukamenována 29letá vdaná žena také obviněná z cizoložství. O obou případech informovala agentura AP a BBC.⁶⁵ Je nutné ale zároveň dodat, že muslimové v Somálsku nejsou jednotní v zavádění těchto tvrdých trestů podle islámského práva. Bohužel závěrem této podkapitoly je konstatování o prvním sporném bodu v implementaci LP do praxe, kterým je právo na život.

4.2 Právo na svobodu

Toto právo zaručené VDLP⁶⁶ je porušováno v zemích jako je Saudská Arábie, Irán, Pákistán. Křesťané v těchto zemích nemají možnost svobodného vyznání víry, jsou zatýkáni a vězněni. Dokonce se toto omezování svobody a vyznání týká i muslimů konkrétně šiitů a příslušníků víry Báhá'í a Ahmadi.⁶⁷ V Saudské Arábii je zakázáno slavit a propagovat jakýmkoli způsobem křesťanství a křesťanské svátky jako vánoce a velikonoce. Je zakázáno nosit náboženské předměty jako je kříž.⁶⁸ Jedním z dalších mnoha důkazů z praxe je konverze italského novináře Magdiho Christiana Allama ke křesťanství.⁶⁹ Magdí Ch. Allam je potomek muslimských přistěhovalců do Itálie, v současnosti je zástupcem šéfredaktora deníku Corriere della Sera. Podle jeho vlastních slov od okamžiku, kdy se rozhodl přijmout křesťanskou víru, mu je vyhrožováno smrtí. Byla na něj vyhlášena fatva, což je soudní výrok, který ho odsuzuje k trestu smrti, protože lže a pomlouvá islám. Ve skutečnosti se pouze rozhodl konvertovat ke

⁶⁵ Bloomberg.com 2009. Žena ukamenována k smrti potom co byla obviněna z cizoložství. Dostupný z WWW< www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601116&sid=aEecXWlnVXWI> (8.4.2010).

⁶⁶ VDLP OSN 1948, článek 19. Dostupný z WWW<<http://www.un.org/Overview/rights.html>> (8.4.2010).

⁶⁷ Warrag 2005, s. 248.

⁶⁸ MZV ČR 2010. Specifika, bezpečnostní situace, doporučení turistům. Dostupný z WWW< http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/cestovani/other.html> (10.4.2010).

⁶⁹ Radiovaticana.cz 2008. Objevil jsem nejen Ježíše, ale i pravého a jediného Boha, svědectví konvertity z islámu Magdiho Christiana Allama. Dostupný z WWW<<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?Id=9247>> (8.4.2010).

křesťanství. Toto je jasný důkaz, že v praxi je náboženská netolerance v islámu živou záležitostí. Bohužel skutečné číslo konvertitů z islámu ke křesťanství neznáme, jelikož se tito lidé veřejně ke konverzi nepřiznají ze strachu před reakcí muslimského okolí.⁷⁰

Podle Amnesty International došlo v Saudské Arábii k závažným proviněním vůči právu na svobodu. Ve zprávě z roku 2009 se můžeme dočíst, že v Saudské Arábii byli zatýkáni a vězněni lidé z náboženských důvodů, dokonce ženy i děti, mnoho z nich bylo mučeno. Tisíce zavražďovaných a stovky jiných vězněno za podezření z terorismu bez soudního procesu. Docházelo k omezování náboženské svobody, shromažďování a sdružování, svobody projevu. Pokračuje hrůzná diskriminace žen.⁷¹ Držení neislámských náboženských předmětů je zakázáno a podléháji konfiskaci: Bible, růžence, obrázky.⁷²

Násilnosti v provincii Paňdžáb v Pákistánu v srpnu 2009 ze strany islámských radikálů musela klidnit centrální vláda. Byly zničeny 2 kostely, 40 domů zapálili a 100 dalších vyplenili, jak uvedla agentura DPA. Všechno způsobila nepravdivá fáma, podle které měli křesťané znesvětit Korán. Výsledkem byla smrt 4 žen, 1 muže a dokonce i dítěte, všichni uhořeli.⁷³ Toto je příklad náboženského extremismu, jenž je pro současný západní svět nepochopitelný. Obecně lze pochopit dotčené věřící jakéhokoli náboženství, pokud jsou jeho náboženské symboly znesvěcovány, ale je zároveň nutné odmítnout trest smrti za takovéto jednání. Je také otázka, co je znesvěcení a co může být pouhé vyjádření názoru v rámci práva na svobodu slova. Jak nám ukázaly násilné protesty muslimů kvůli otištěným karikaturám proroka Mohameda v dánském deníku Jyllands-Posten 30. září 2005.⁷⁴ Dalším důkazem neschopnosti sebereflexe a netolerance je reakce některých muslimů na román Salmana Rushdieho Satanské verše, ve kterém nevybíravě kritizuje islám, proroka Mohameda a Korán. Dokonce ájatolláh Rúholláh Chomejní na něj vyhlásil fatvu a trest smrti v roce 1989. Kritika církve ale i

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ AI 2009. Saudská Arábie. Dostupný z WWW < <http://thereport.amnesty.org/en/regions/middle-east-north-africa/saudi-arabia> > (12.4.2010).

⁷² MZV ČR 2010. Specifika, bezpečnostní situace, doporučení turistům. Dostupný z WWW < http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/cestovani/other.html > (10.4.2010).

⁷³ Novinky.cz 2009, Pákistánci upálili křesťany včetně žen a dítěte, prý znesvětili korán. Dostupný z WWW < <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/175262-pakistanci-upalili-krestany-vcetne-zen-a-ditete-pry-znesvetili-koran.html> > (8.4.2010).

⁷⁴ ÚZSI 2006. Evropa a islám v kontextu dění kolem karikatur proroka Mohameda. Dostupný z WWW < <http://www.uzsi.cz/cz/evropa-a-islam-v-kontextu-deni-kolem-karikatur-proroka-mohameda.html> > (12.4.2010).

náboženství obecně je již v západní kultuře přijímána bez emocí a lze říct, že je poměrně běžná. Například představitelé katolické církve nevyhlašují fatvy jako reakci na kritiku nebo znesvěcení náboženských symbolů. Neděje se tak nejen kvůli tomu, že by to bylo v rozporu s křesťanskou podstatou odpouštějící lásky, ale i proto že nemají světskou moc.

V této kapitole o náboženské svobodě bych rád připomenul, co je uvedeno v Káhirské deklaraci LP. V ní je přímá zmínka o nepřípustnosti nátlaku v otázkách náboženského přesvědčení.⁷⁵ Bohužel ne ve všech muslimských zemích je praxe podle tohoto článku. Jde o rozpor mezi psanou teorií a praxí.

S tím souvisí džihád, který má mnoho forem, ale jedna z nich je násilná forma a islámské právo to potvrzuje. Forma džihádu se měnila v průběhu dějin, ale lze vystopovat násilné fáze například po roce 622 s odchodem muslimů do Medíny nebo v dobách křížových výprav v rámci konfrontace s křesťanským světem jako obranná válka. V 18. a 19. století došlo k oživení termínu džihád v rámci snahy o reformu islámu a jako obrana vůči koloniálním mocnostem. Ve 20. století termín hojně používali islámské skupiny jako Muslimští bratři.⁷⁶

4.3 Právo na vzdělání

Toto právo nám v euro-atlantické civilizaci přijde jako samozřejmé, bohužel tomu tak není ve všech muslimských rodinách a zemích. Přirozeně situace není plošně stejná, liší se podle země a podle rodiny, finančních prostředků a podobně. Faktem ale zůstává, že žena je podle mnohých interpretů Koránu považována za méně cenou a intelektuálně pod úrovní muže.⁷⁷ Podle novějších statistik se vzdělanost žen v muslimských zemích obecně zvyšuje. Je to dílem opatření tamních vlád ve prospěch vzdělávání. V některých muslimských zemích je dnes zcela běžné vidět ženy jako prodavačky, úřednice, policistky, ale i političky, ale na druhou stranu situace v jiných zemích není tak pozitivní, jak by se mohlo zdát. Obecně v muslimském světě platí to, že nejsou nastavena stejná kritéria pro chlapce a pro dívky v oblasti vzdělání. Stále jsou upřednostňováni chlapci. Pokud rodina není finančně dostatečně zajištěna, padne

⁷⁵ OIC 1990. Article 11 The Cairo Declaration On Human Rights In Islam. Dostupný z WWW <<http://www.oic-oci.org/english/article/human.htm>> (12.4.2010).

⁷⁶ Srov. Mendel 2001, s. 16-17.

⁷⁷ Srov. Warraq 2005, s. 418.

možnost chodit do školy přirozeně na chlapce než na dívku. Stejně tak na zahraniční stáže jsou posíláni především studenti než studentky. Takovouto politiku podporují bohaté ropné státy v Perském zálivu, protože se obecně předpokládá, že žena se bude starat o domácnost, kdežto muž bude ekonomicky výdělečně činný.⁷⁸ V rámci objektivitu se musím zmínit o přínosu v oblasti vzdělání arabských muslimských učenců, díky kterým známe některé Aristotelovy spisy. Jejich přínos v oborech jako astronomie, matematika, medicína byl významný.

4.4 Právo na práci

V praxi se toto právo v mnoha muslimských rodinách neuskutečňuje s odvoláním na Korán (v súrách 4,34 a 2,228) a prorokovy výroky. Podle islámského práva šaría si ženy volit sami zaměstnání nemohou.⁷⁹ Interpretace tohoto práva pro ženy se různí, obecně se ale vychází z faktu podřízenosti ženy ke svému muži. V jednom hadíthu nařídil prorok své dceři Fátimě, aby se omezila na dům a práce s ním spojené. Jejímu manželovi Alímu nařídil povinnosti mimo dům.⁸⁰ V každém případě právo na práci zůstane minimálně sporným bodem mezi křesťansko-sekulárními a muslimskými právy. Příklad ze Saudské Arábie, kde ženy mají zakázané řídit auto a univerzitní studentky musí poslouchat přednášky profesora v jiné místnosti, je přinejmenším citlivý zásah do práv žen.⁸¹ Pokud se ženám v Saudské Arábii odepírá právo řídit auto, může to znamenat omezení ve výkonu povolání. Takovéto nařízení by v západním světě ochromilo chod mnoha podnikatelských aktivit, které ženy provozují.

4.4.1 Postavení ženy v muslimské společnosti

Na otázku, jaké má žena postavení v muslimské společnosti, je komplikované jednoznačně odpovědět, pokud je to vůbec možné. To dokazují rozdílné názory samotných žen v zemích, kde je dominantním náboženstvím islám. Jsou muslimky, které jsou emancipované s vysokoškolským vzděláním dokonce i samostatně podnikají a jejich postavení ve společnosti jako žen není nijak nevýhodné. Je ovšem pravdou, že ne všem muslimkám je dopřáno být nezávislé, studovat a vykonávat zvolené povolání. Závisí to na státu a společnosti, ve které muslimky žijí. Například v Kuvajtu je možné,

⁷⁸ Srov. Frouzová 2005, s. 20-21.

⁷⁹ Warraq 2005, s. 251.

⁸⁰ Warraq 2005, s. 433.

⁸¹ Srov. Kropáček 1994, s. 164.

aby žena podnikala nebo byla rektorka univerzity. V Turecku, Pákistánu, Bangladéši mohou ženy být vysoce postavenými političkami.⁸²

Aby bylo možné této problematice porozumět hlouběji a komplexněji, je nutné se zaměřit na Korán, ve kterém je možné najít pasáže týkající se ženy a její rovnoprávnosti vůči muži. Ivan Hrbek český orientalista, historik a překladatel z arabštiny ve svém úvodu k překladu Koránu do češtiny uvedl, že postavení ženy je o stupeň níž než mužovo a odvolává se přitom na Súru 4, která nese jméno ženy.⁸³

*A Bůh vás chce vést a chce vám objasnit obvyklý osud těch, kdož byli před vámi, a přijmout milostivě pokání vaše. A Bůh je vševědoucí, moudrý.*⁸⁴

Tento verš 31, přestože to není na první pohled patrné, vyjadřuje nerovnost mezi mužem a ženou, jak potvrzuje ve svém obsáhlém úvodu a výkladu ke Koránu Hrbek.⁸⁵

V Súře 4 verši 38 je vyjádřeno nerovnoprávné postavení mezi mužem a ženou více explicitně. Cituji:

*Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jednům z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a střeží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil střežit.*⁸⁶

*Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je vznešený, veliký.*⁸⁷

V této souvislosti je spravedlivé se zmínit o závazcích, které má muž k ženě. Například věno náleží pouze jí a může si s ním nakládat, tak jak ona sama uzná za vhodné. Také pokud bude mít muž obavy, že nebude schopen být spravedlivý ke svým všem ženám, má si vzít pouze jednu ženu.⁸⁸ Připomínám, že muslim se může oženit až se 4 ženami, jde o tzv. tetragynii. Dále jak uvádí profesor Kropáček, islamista a afrikanista, podle životopisů proroka Mohameda víme, jak se prorok choval k ženám laskavě a jeho manželství se zakládala na přátelských a politických pohnutkách.⁸⁹ Ovšem je možné vysledovat zajímavý rozpor mezi životopisy proroka Mohameda a jeho výroky známé ze souboru tradic tzv. hadíthů. Najdeme zde hadíthy, které označují ženy jako hlavní populaci pekla, výčet jejich údajných přirozených, mravních a náboženských nedostatků. Nejednoznačnost se projevuje i v hadíthech, protože najdeme i takové, které vyzdvihují hodnoty dobrých manželek a matek. Jak vyplývá z jednoho

⁸² Srov. Kropáček 1996, s. 164.

⁸³ Srov. Korán 1972, s. 105.

⁸⁴ Korán 1972, s. 525. (4:31)

⁸⁵ Srov. Korán 1972, s. 105.

⁸⁶ Korán 1972, s. 526. (4:38)

⁸⁷ Korán 1972, s. 526. (4:38)

⁸⁸ Srov. Korán 1972, s. 521. (4:3 a 4:4)

⁸⁹ Srov. Kropáček 1996, s. 160.

hadíthu, pod jejich nohama je ráj na zemi.⁹⁰ Řešení by mohlo být, jak uvádí ve své publikaci Ibn Warraq, že mnoho hadíthů jsou pouze podvrhy prorokových výroků.⁹¹ Pokud se islámští duchovní, teologové a právníci nebudou seriózněji zabývat hodnověrností jednotlivých hadíthů a reflektovat jejich platnost a oprávněnost, nebude v těchto a mnoha podobných závažných otázkách jasno. Bohužel pro LP bude převažovat mlhavá a schizofrenní interpretace islámské teologie v otázkách rovnoprávného postavení žen a mužů a obecně práv žen.

Zdá se, že existují dva nesmiřitelné proudy odpůrců a zastánců nerovnoměrného postavení žen vůči mužům v muslimské společnosti. Pro zastánce je charakteristické univerzální pojetí LP podle VDLP, které si odporuje s pojetím islámského práva šaría v otázce podřízenosti žen mužům. Kritizovaná je například podřízenost ženy v manželství, nižší dědický nárok žen, nemožnost sňatku s jinověrcem, znevýhodnění oproti mužům v možnosti mít až 4 manželky, problematictější podmínky při rozvodu iniciovaného ze strany ženy, zahalování se.⁹² Zástupci proudu obhájců „rovného“ postavení založili své argumenty na změně postavení žen na Arabském kontinentu před islámem a po islámu. Tvrdí, že islám dal ženě právo na majetek, dědictví, rozvod, finanční zabezpečení zajištěné manželem a celkovou životní jistotu.⁹³ Podle obhájců islámského pojetí rovnosti je koncept univerzálních LP VDLP příliš zaměřen na individualismus. Islám a jeho pojetí práv se zaměřuje a dává přednost rodině jako harmonickému celku před zájmy jednotlivce.⁹⁴

Názorový střet islámských fundamentalistů s liberály se projevuje na otázce zahalování žen. Toto téma je mediálně populární a zároveň doprovázené mnoha emocemi na obou znesvářených stranách. Je paradoxní, že ustanovení o zahalování, žen není ustanovení Koránu, ale jen pozdější tradice. V Koránu nenajdeme přímou zmínku o povinnosti žen se zahalovat.⁹⁵ Povinnost zahalovat se vzešla z radikálního proudu interpretace Koránu. Mnozí liberální islámští duchovní tento fenomén považují jako jednu z forem úpadku islámu a novotu, která není islámu vlastní. Interpretace veršů

⁹⁰ Srov. Kropáček 1996, s. 160.

⁹¹ Srov. Warraq 2005, s. 235.

⁹² Srov. Kropáček 1996, s. 156

⁹³ Srov. Kropáček 1996, s. 156

⁹⁴ Srov. Kropáček 1996, s. 164.

⁹⁵ Srov. Kropáček 1996, s. 163.

Koránu, které poučují o skromném, nevyzývavém a slušném ustrojení žen rozděluje samotné muslimky na dva tábory odpůrkyň a podporovatelek.⁹⁶

Mezi odpůrkyně zahalování patří marocká socioložka Fatima Mernissi, egyptská lékařka Nawal El Saadawi, bangladéšská spisovatelka Taslina Nasrínová. Mezi podporovatelky patří turecká profesorka sociologie Nilüfer Göle, Zajnab al-Ghazálí a obrovský počet studentek ve všech muslimských státech.⁹⁷

4.5 Zákaz mučení a nelidského zacházení

V muslimských zemích se běžně vykonávají tresty v podobě mučení a nelidského zacházení. Například smilstvo má být podle islámského práva potrestáno ukamenováním za přesně daných podmínek (minimálně 4 svědci atd.). Prorok Mohamed dle Koránu a tradice stanovil Hudúd tzn. tresty za jednotlivé činy: za cizoložství trest ukamenování, za smilstvo trest sto ran bičem, za falešné obvinění člověka žijícího v manželství z cizoložství trest osmdesát ran bičem, za odpadlictví trest smrti, za pití vína trest osmdesáti ran bičem, za krádež trest useknutí pravé ruky, za loupež někoho na cestě trest useknutí ruky a nohy, za loupež spojenou s vraždou trest smrti stětím nebo ukřižováním.⁹⁸

Je nesporné, že tyto tresty jsou minimálně nehumánní a pro naši společnost nepřijatelné, bohužel v některých islámských společnostech se tak děje dodnes. Příkladem může být případ z června 2009 v Mogadišu, kde byli tři mladíci odsouzeni k amputaci pravé ruky a levé nohy za krádež mobilu a dvou pistolí. Rozsudek vynesl údajně rychle svolaný soud a mladíci se nemohli proti výroku odvolat, jak uvedla Amnesty International, která také protestovala proti tomuto krutému trestu. O případu informovala BBC.⁹⁹ Tento výše uvedený postup je v naprostém rozporu se články 5 VDLP, týkající se zákazu mučení nebo podrobování krutému nebo nelidskému zacházení a trestu a také proti článkům 7-11 VDLP, jenž se týkají práva obviněných na spravedlivý soudní proces.

⁹⁶ V Koránu najdeme k zahalování tyto relevantní místa: 24:30-33; 33:32-33; 33:59

⁹⁷ Srov. Kropáček 1996, s. 163.

⁹⁸ Warraq 2005, s. 430.

⁹⁹ Novinky.cz 2009. Za krádež mobilů useknou mladíkům veřejně nohu a ruku. Dostupný z WWW <<http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/171980-za-kradez-mobilu-useknou-mladikum-verejne-nohu-a-ruku.html>> (8.4.2010).

Ibn Warrag dokonce pochybuje o možnosti spravedlivého soudního procesu tam, kde platí islámské právo šaría z několika důvodů. První z nich je váha svědecké výpovědi ženy, která nemá stejnou hodnotu jako svědecká výpověď muže. Stejně je to v případě svědecké výpovědi jinověrce proti muslimovi, v tomto případě islámské právo ani nedovoluje svědčit jinověrci proti muslimovi.¹⁰⁰

5. Analýza vybraných faktorů LP v lidsko-právním systému křesťanství

Vztahem LP a křesťanství jsem se zabýval ve třetí kapitole, ve které jsem analyzoval kořeny LP v křesťanském světě. V rámci této páté kapitoly se již budu věnovat vybraným konkrétním faktorům v lidsko-právním systému křesťanství, stejně jako jsem se zabýval v předchozí čtvrté kapitole vybraným faktorům v lidsko-právním systému islámu. Připomenu několik důležitých charakteristik křesťanství, jež ovlivnily a obohatily LP. Jde především o důraz křesťanství na hodnotu lidské duše a života, a s tím související hodnota člověka a jeho důstojnost. Křesťanství obohatilo LP o pojetí rovnosti lidí. Rovnost lidí vychází z paradigmatu, že Bůh stvořil svět a člověka jako své dílo a před ním jsou si všichni rovni. Možná nejpodstatnější přínos křesťanství pro LP je ve víře ve vtělení Ježíše Krista jako syna Božího do lidského těla, proto získal člověk a jeho tělo nesmírnou hodnotu a důstojnost, jak tvrdí křesťanská teologie. V následujících podkapitolách se budu podrobněji věnovat jednotlivým vybraným faktorům LP v lidsko-právním systému křesťanství.

5.1 Právo na život

Právo na život v lidsko-právním systému křesťanství vychází ze Starozákonního příkázání nezabiješ v rámci desíti příkazů nebo chceme-li zákonů Boha, který je zjevil Izraelskému národu prostřednictvím Mojžíše.¹⁰¹ Sdělení tohoto zákona je, že jediným dárce života je Bůh a nikdo jiný nemá právo rozhodovat o životě a smrti jiných lidí. Vyloučeno je druhého člověka i sebe připravit o život. V problematice práva na život pro nenarozené děti jsou oba lidsko-právní systémy křesťanství i islámu ve shodě. Na různých platformách společně postupují v propagaci tohoto práva na život pro

¹⁰⁰ Srov. Warrag 2005, s. 247.

¹⁰¹ Exodus 20, 1-17.

nenarozené děti. V otázce trestu smrti již tato jednota nevládne, protože křesťanství na rozdíl od židovské a muslimské tradice odmítá trest smrti za jakýkoli zločin.

5.2 Právo na svobodu

Svoboda lidského jedince v křesťanském pojetí je odvozena od svobody, kterou člověku poskytl Bůh. Jde o možnost svobodného rozhodnutí k dobru nebo ke zlu. Co se týká náboženské svobody, lidsko-právní systémem křesťanského světa dospěl do stádia, kdy si jedinec může svobodně vybrat náboženství bez hrozby trestu. V dějinách křesťanství se tento postoj formuloval a prosazoval postupně, plně a oficiálně je možné jej vysledovat v dokumentech 2. vatikánského koncilu. Je ale nutné připomenout, že křesťanství má již v sobě zakódovanou inklinaci k náboženské svobodě. Z dějin křesťanství také víme, že nejdůležitější pro rozvoj náboženské svobody byla odluka náboženství od světské moci. Rané křesťanství mělo svou přímou zkušenost s náboženskou nesvobodou, protože bylo pokládáno za protistátní náboženství a sektu. Tehdy vznikl legitimní nárok na náboženskou svobodu, které bylo dosaženo ediktem milánským v roce 313 vydaným císařem Konstantinem. Další významnou epochou pro rozvoj náboženské svobody byla reformace a přínos myslitelů jako M. Luther a K. Barth. Vrcholem je pojetí náboženské svobody formulované ve 2. polovině 20. století na 2. vatikánském koncilu. V otázce náboženské svobody je evidentní rozpor mezi lidsko-právním systémem křesťanství a islámu. Islám a především islámské právo neuznává jakoukoli formu náboženské svobody, jak jsem podrobně analyzoval v předchozích kapitolách.

5.3 Právo na vzdělání

Toto právo je úzce propojeno s právem na svobodu. Křesťanský lidsko-právní systém je v souladu s právem na vzdělání. Podle něj nikdo nemá právo bránit druhému ve vzdělání, tak jak k tomu dochází v islámských zemích, především v zemích s islámským právem šaría, v případě žen a dívek. Dívka a žena je v těchto zemích předurčená k péči o rodinu a veřejný život jí nepřísluší. Takovéto zdůvodnění se uplatňuje pro odepření práva na vzdělání dívkám a ženám. Tuto problematiku jsem podrobně analyzoval v podkapitole 4.3, která se také týká práva na vzdělání ale v lidsko-právním systému islámu. V zemích které jsou založené na křesťanském lidsko-právním systému nenajdeme případ odepření práva na vzdělání z náboženských důvodů.

Krátce připomenu úlohu katolické církve a papežského úřadu v podpoře

univerzit a studentů ve středověku, kdy vznikla a ustálila se univerzita jako instituce. Papež a církve chránili studenty před měšťany, kteří je často šidili na cenách ubytování, potravin a knih.¹⁰² Musíme si také uvědomit, že univerzita ve svých raných dobách neměla vlastní budovy. Proto se učilo v katedrálách, kláštorech, podobně tomu bylo i s knihovnami. Řeholní řády a kláštery poskytovaly univerzitním studentům své knihovny. Ve výčtu přínosů bych mohl dále pokračovat.

Na druhou stranu otevřený přístup ke vzdělání mužů a žen rovnoprávně nebyl vždy v lidsko-právním systému křesťanství samozřejmý. Také existovala diskriminace ženského pohlaví, která by byla v současné době nepřijatelná v západní civilizaci. Jde o složitý problém dějinného vývoje LP a historických reálií. Lidsko-právní systém křesťanské západní civilizace prodělal vývoj, díky kterému je dnes zcela běžné právo na vzdělání i pro ženy. V rámci práva na vzdělání v současné době neexistuje spor s lidsko-právním systémem křesťanského světa.

5.4 Právo na práci

Je jedním ze sociálních práv, které je zakotvené ve VDLP OSN. Jeho význam spočívá v tom, že si každý člověk může dobrovolně zvolit povolání a zaměstnání, které chce vykonávat, také že se na něj může svobodně připravovat. Křesťanský lidsko-právní systém je v naprostém souladu s tímto právem. V rámci tohoto práva existuje nárok na podporu v nezaměstnanosti. Tento nárok podporuje katolická sociální nauka, která je formulována v papežských okružních listech. Prvním okružním listem týkajícím se sociální nauky byla encyklika *Rerum novarum* papeže Lva XIII. Z roku 1891.

6.4.1 Postavení ženy v křesťanské společnosti

Postavení ženy v křesťanské společnosti je velmi složitá problematika, která by zasluhovala pozornost jako samostatné téma. Postavení ženy v křesťanství je velmi dynamický fenomén, který se v průběhu dějin měnil. Správné pochopení tohoto tématu vyžaduje velmi dobré historické znalosti, bohužel jsem omezen rozsahem práce, proto se nebudu detailně věnovat historickým reáliím, ale spíše teologickým výkladem o postavení ženy. Budu citovat z listu apoštola Pavla Efezským:

*A tak i každý z vás bez výjimky ať miluje svou ženu jako sebe sama a žena ať má před mužem úctu.*¹⁰³

¹⁰² Woods 2008, s. 44.

¹⁰³ Efezským 5, 33

Na jiném místě u apoštola Pavla najdeme přirovnání vztahu muže a ženy ke vztahu Krista a církve. Tento vztah je důležité správně pochopit, jelikož doslovná citace může vyznít jako příkaz k podřízenosti ženy muži, ale ve skutečnosti jde o mnohem hlubší dimenzi a analogii. Cituji doslovně:

V poddanosti Kristu se podřizujte jedni druhým: ženy svým mužům jako Pánu, protože muž je hlavou ženy, jako Kristus je hlavou církve, těla, které spasil. Ale jako je církev podřízena Kristu, tak ženy mají být ve všem podřízeny svým mužům. Muži milujte své ženy, jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval.¹⁰⁴

Poslední věta ve výše uvedené citaci vyjasňuje vztah muže a ženy. Je zde jasně uvedeno, že má jít o láskyplný vztah. Přirovnáním vztahu Krista a církve ke vztahu muže a ženy je vyřešena obava z nerovného postavení nebo podřízenosti ženy k muži. Bohužel některými křesťanskými autory byl tento vztah interpretován jako vztah naprosté podřízenosti, například u Tertuliána najdeme velmi negativní zmínky o ženě jako o bráně ďáblově nebo u Tomáše Akvinského jako o omylu přírody. V této souvislosti také připomenu benediktinského mnicha Honoria z Autun, jenž žil ve 12. století a prosazoval zahalování ženských vlasů jako symbol sexuality. Na těchto příkladech dokazují, jak se jednalo o velmi dynamický proces zrání interpretace vztahu ženy a muže v křesťanství. Je na místě ale připomenout, že takovéto negativní názory na ženské pohlaví a vztahu ženy a muže nebyly mnohdy oficiálními stanovisky křesťanství ale pouhými osobními názory. Ve všech evangeliích nenajdeme žádnou zmínku o podřízenosti ženy muži nebo nějakého podobného náznaku. Ježíš měl rovnocenný vztah k mužům i ženám, protože, jak se on zmiňoval, před Bohem jsou si všichni rovni. V současnosti je v rámci křesťanství jasně interpretovaný vztah rovnosti mezi mužem a ženou. Bohužel osobní interpretace vedou velmi často k mylným úsudkům a odklonům od pravé věrouky. Díky otevřenosti křesťanství k reflexi bylo možné tyto dezinterpretace vyvrátit a napravit. To je velmi významný rozdíl mezi lidsko-právním systémem křesťanství a islámu. Zda bude islám schopný podobné reflexe, prověří pouze čas.

5.5 Zákaz mučení a nelidského zacházení

Tento zákaz má přímou souvislost s přikázáním nezabiješ, jenž jsem rozvinul v podkapitole 5.1. Další pramen zákazu mučení a nelidského zacházení najdeme přímo v novozákonních evangeliích. Například v Janově evangeliu najdeme:

¹⁰⁴ Efezským 5, 21-26.

*Nové přikázání vám dávám: Milujte se navzájem; jak jsem já miloval vás, tak se navzájem milujte vy. Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku k sobě navzájem.*¹⁰⁵

Nebo na jiném místě v Matoušově evangeliu:

*Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují.*¹⁰⁶

Je pravda, že tyto citace neobsahují explicitní zákaz mučení a nelidského zacházení, ale minimálně tyto citace podobné jednání vylučují. Navíc mučení a nelidské zacházení by byly v naprostém rozporu s křesťanským duchem a jsou za všech okolností nezdůvodnitelné. Tento zákaz je v rozporu s lidsko-právním systémem islámu, protože v rámci islámského práva šaría je dovoleno za určitých specifických okolností použít brutálních fyzických trestů, jak jsem uvedl v předchozích kapitolách.

6. Analýza vybraných faktorů LP v muslimských deklarácích LP

Cílem této kapitoly je analyzovat vybrané faktory LP v muslimských deklarácích, konkrétně v Islámské, Arabské a Káhirské deklaraci LP. V rámci této analýzy mě zajímalo, jestli se v daných deklarácích vyskytují vybrané faktory LP a jaký mají v deklarácích charakter, případně zda si vzájemně neodporují. Obecně po podrobné analýze všech tří deklarácí, je možné stanovit závěr, že na většině práv se všechny tři deklarace LP shodnou. Samozřejmě lze najít výjimky a určité výhrady k některým právům například u problematiky veřejné svobody, ale nejde o zásadní záležitosti. Co je pro komparaci v této kapitole nejpodstatnější, je vzájemná shoda všech tří deklarácí na vybraných faktorech, které jednotlivě analyzují v následujících podkapitolách.

6.1 Právo na život

Právo na život se explicitně vyskytuje ve všech vybraných deklarácích, v této otázce je naprostá shoda. Dokonce ohledně práva na život nenarozených dětí spolupracují muslimští zástupci s křesťanskými představiteli. Stanoviska deklarácí týkající se trestu smrti se odvolávají na podmínky stanovené právem šaría. Trest smrti je z práva na život vyňat za podmínek daných islámským právem.

¹⁰⁵ Jan 13, 33-34.

¹⁰⁶ Matouš 5, 44.

6.2 Právo na svobodu

Lidský tvor se rodí svobodný, toto stanovisko se objevuje ve všech deklaracích. Muslimové se shodnou na boji proti jakékoli formě kolonialismu, který považují za naprosto nepřijatelný. Právo na svobodu se také projevuje například odmítnutím nátlaku v otázkách náboženského přesvědčení.¹⁰⁷

6.3 Právo na vzdělání

Obecně platí pro všechny islámské deklarace v rámci práva na vzdělání následující. Právo na vzdělání má každé dítě od narození, zároveň jde o povinnost rodičů, státu a společnosti. Ohledně tohoto práva také neexistuje mezi deklaracemi sebemenší rozpor.

6.4 Právo na práci

Právo na práci a odměnu je zakotveno ve všech deklaracích. V Káhirské deklaraci je právo na práci uvedeno v článku 13, kde je doslovně uvedeno: *právo na práci by mělo být garantováno státem a společností pro osoby schopné práce. Každý člověk by si měl vybrat práci pro něj nejvhodnější, která slouží jeho osobním zájmům a celé společnosti. Zaměstnanec by měl mít právo na bezpečnost a všechny sociální jistoty.*¹⁰⁸

6.5 Zákaz mučení a nelidského zacházení

Ve všech třech deklaracích se objevují přímé zákazy nelidského zacházení, ponižování a týrání jak fyzického tak i psychického. Absolutně je zakázáno šířit nenávist z rasových, náboženských a jiných důvodů. Všechny tyto zákazy by měly platit i během válečných konfliktů, protože během nich není povoleno vraždit neválčící strany a týrat zajatce.

7. Analýza vybraných faktorů LP ve VDLP OSN

V předchozí kapitole jsem analyzoval vybrané faktory LP v muslimských deklaracích a v této kapitole budu analyzovat vybrané faktory LP ve VDLP OSN. Díky podrobné analýze faktorů v deklaracích obou systémů můžu komparovat, jak si vybrané

¹⁰⁷ OIC 1990. The Cairo Declaration On Human Rights In Islam, article 11. Dostupný z WWW<<http://www.oic-oci.org/english/article/human.htm> > (12.4.2010).

¹⁰⁸ OIC 1990. The Cairo Declaration On Human Rights In Islam, article 13. Dostupný z WWW<<http://www.oic-oci.org/english/article/human.htm> > (12.4.2010).

faktory LP stojí v rámci deklarácí LP, a na základě nich srovnat oba lidsko-právní systémy.

7.1 Právo na život

Právo na život je garantované ve VDLP v článku 3. Cituji doslovně:
Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.¹⁰⁹ Toto právo je uvedeno jako první konkrétní právo ve VDLP, je tedy považováno za nejzákladnější.

7.2 Právo na svobodu

Článek 19 VDLP zaručuje právo na svobodu přesvědčení a projevu. Takto explicitně je vyjádřeno ve VDLP:

Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.¹¹⁰

Právo na svobodu je explicitně vyjádřeno ve VDLP a v euro-atlantickém světě jde o jedno z nejzákladnějších práv. Debaty o omezování osobní svobody jsou naprosto přirozenou součástí života lidí v demokratickém světě a jsou legitimní.

V článku 4 VDLP je vyjádřen zákaz otroctví, který potvrzuje právo člověka na svobodu. Cituji:

Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány.¹¹¹

Tyto citace dokazují, že jakékoli jednání, které by vedlo k zotročení nebo nesvobodě druhých lidí, je naprosto nepřipustné.

7.3 Právo na vzdělání

Podle první věty z článku 26 VDLP má každý právo na vzdělání.¹¹² Toto právo již mnozí dnes považují za samozřejmou skutečnost. Bohužel ne vždy tomu tak bylo. Díky historickému a kulturnímu vývoji v křesťanské civilizaci je dnes právo na vzdělání považováno za zcela přirozené.

¹⁰⁹ VDLP OSN 1948, článek 3. Dostupný z WWW < <http://www.un.org/Overview/rights.html> > (21.3.2010).

¹¹⁰ VDLP OSN 1948, článek 19. Dostupný z WWW < <http://www.un.org/Overview/rights.html> > (21.3.2010).

¹¹¹ VDLP OSN 1948, článek 9. Dostupný z WWW < <http://www.un.org/Overview/rights.html> > (21.3.2010).

7.4 Právo na práci

V článku 23 VDLP je explicitně uvedeno právo na práci a na svobodnou volbu zaměstnání. Cituji doslovně:

*Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.*¹¹³

V kontextu tohoto práva bych se ještě rád zmínil o právu, které je taky vyjádřeno ve článku 23 VDLP. Jedná se o právo na stejnou odměnu za stejnou práci bez rozdílů. Toto právo není v praxi uskutečňováno v mnoha postkomunistických zemích střední a východní Evropy, přestože postupně dochází k nápravě této křivdy, trend je pomalý. Tento příklad dokazuje, jak se teorie odlišuje od praxe. Proto je žádoucí neustále reflektovat LP a zajistit tak jejich plnění a dodržování v praktickém životě.

7.5 Zákaz mučení a nelidského zacházení

*Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.*¹¹⁴

Tuto formulaci najdeme v článku 5 VDLP. VDLP odsuzuje mučení a jakékoli jiné nelidské zacházení jako nepřijatelné. Nikdo nemá právo používat mučení a nelidských trestů podle této deklarace. V souvislosti s článkem 5 VDLP se některé země v rámci křesťanské civilizace v nedávné době provinily proti tomuto zákazu. Například USA, v rámci definovaného boje s terorismem administrativou G. Bushe juniora, se dopustily mnoha neomluvitelných porušení článku 5 VDLP. Je úkolem mezinárodního společenství, aby k podobným jevům nedocházelo. Takovéto jednání totiž zcela ochromují důvěryhodnost VDLP a nahrávají fundamentalistickým islámským teologům a zastáncům práva šaría.

8. Deklarace LP křesťanského a muslimského světa

V této kapitole bych se rád zabýval nejdůležitějšími deklaracemi LP, analyzoval jejich obsah, popsal proces vzniku a nakonec porovnal deklarace mezi sebou. Nejdříve

¹¹² VDLP OSN 1948, článek 26. Dostupný z WWW <<http://www.un.org/Overview/rights.html>> (21.3.2010).

¹¹³ VDLP OSN 1948, článek 23. Dostupný z WWW <<http://www.un.org/Overview/rights.html>> (21.3.2010).

se budu zabývat VDLP, jenž vznikla pod záštitou OSN. V muslimském světě vznikly tři základní deklarace týkající se lidsko-právní tematiky a já se jimi budu zabývat ve třech samostatných podkapitolách.

V průběhu 2. poloviny 20. století došlo k právní kodifikaci LP nejenom v křesťanském světě, mám na mysli západní evropsko-americký svět, ale také v muslimském. Tato kodifikace je na obou stranách vnímaná jako konsenzus, který nemusí a v určitých případech není dostatečně silný, protože není zcela vynutitelný. Bohužel s problémem právní vynutitelnosti je nutné počítat. V islámu jako v druhém největším monoteistickém náboženství neexistuje jedna nejvyšší morální autorita a ani žádné institucionalizované centrum, jenž by rozhodovalo o jednotném výkladu věrouky. Islám je pestré a různorodé náboženství, s tím souvisí nejednotné výklady ohledně LP. Toto je dobré mít na paměti při zkoumání LP v islámu. Nejednotnost a různorodost islámu je problematičtější, ale není zásadní překážkou pro analýzu LP v islámu jako celku a jeho vlivu na jedince a společnost. Korán, Prorokova sunna, idžmá a kijás jsou dostatečně směrodatné pro analýzu LP v islámu a lze z nich odvodit mnohé.

Deklarace LP v islámu mají své odlišnosti, ale i společné body. LP jsou kodifikována několika islámskými deklaracemi, ale jejich implementace do právních systémů jednotlivých zemí je již pouze na bedrech politických reprezentací.

8.1 VDLP

Tato deklarace LP byla schválena 10. prosince 1948 Valným shromážděním OSN. Vznikla mimo jiné jako reakce na 2. světovou válku a s ní spojené zločiny proti lidskosti. Měla se stát garantem LP do budoucna, aby se zamezilo masivnímu i individuálnímu porušování LP. Bohužel VDLP není právně vynutitelná, což je její největší negativum. Na druhou stranu se stala inspirací pro implementaci LP do ústav mnoha států a pro vznik jiných deklarací garantujících LP. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod je toho příkladem. Evropská úmluva byla podepsána 4. listopadu 1950 a vznikla v rámci organizace Rady Evropy. Díky této dohodě je možné žalovat státy, které se provinují proti LP za předpokladu její ratifikace. Stížnosti na porušení LP je povinen řešit Mezinárodní soud pro lidská práva ve Štrasburku.

Pro přijetí VDLP hlasovali zástupci států: Afghánistán, Argentina, Barma, Belgie, Bolívie, Brazílie, Čína, Dánsko, Dominikánská republika, Ekvádor, Egypt,

¹¹⁴ VDLP OSN 1948, článek 23. Dostupný z WWW <<http://www.un.org/Overview/rights.html>> (21.3.2010).

Etiopie, Filipíny, Francie, Guatemala, Haiti, Island, Indie, Irák, Írán, Chile, Kanada, Kolumbie, Kostarika, Kuba, Libanon, Libérie, Lucembursko, Mexiko, Nikaragua, Nizozemsko, Nový Zéland, Norsko, Pákistán, Panama, Paraguay, Peru, Rakousko, Řecko, Salvador, Siam, Spojené království, Spojené státy americké, Sýrie, Švédsko, Turecko, Uruguay a Venezuela. Hlasování se zdrželi zástupci států jako Bělorusko, bývalé Československo, Jihoafrická unie, bývalá Jugoslávie, Polsko, Saúdská Arábie, bývalý Sovětský svaz a Ukrajina.¹¹⁵

Poselství VDLP a její obsah je inspirován křesťanskou tradicí založenou na víře v nesmrtelnost lidské duše a její neopakovatelnosti.¹¹⁶ Navazuje na Lockeovo pojetí LP, ve kterém stát netvoří LP, pouze je garantem jejich dodržování.

VDLP obsahuje preambuli a 30 článků. Pokud bychom dále analyzovali tento dokument, zjistíme, že je rozdělený na 5 částí: preambule s úvodními náležitostmi, čl. 1 a 2 o rovnosti a důstojnosti LP, čl. 3-21 o politických a občanských právech, čl. 22-27 stanovující ekonomická, sociální a kulturní práva, čl. 28-30 jsou závěrem. V preambuli VDLP je uveden společný cíl pro všechny národy a státy, jednotlivce i skupiny, vyučovat a vychovávat, aby byly tyto práva osvojeny a rozšířeny po celém světě.¹¹⁷ Při analýze hlavních článků VDLP, kterými jsou čl. 3-28, nebudu podrobně vypisovat obsahy jednotlivých článků, ale uvedu pouze jejich stručný obsah. První a druhý článek definuje všechny lidské bytosti jako sobě rovné, které mají právo na všechna práva uvedená v této deklaraci.

*Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.*¹¹⁸

V kontextu s citací článku 1 VDLP bych rád zmínil některé výroky Koránu o židech a křesťanech. Nepřikládejme jim zbytečně velký význam, protože zde jistě hrozí dezinterpretace. Na druhou stranu mohou být inspirativní pro mnohé islámské fundamentalisty a radikální duchovní kazatele. Bohužel v islámu neexistuje jednotný výklad Koránu, díky tomu může vznikat i cílená dezinterpretace ze strany islámských duchovních představitelů. Mám na mysli výroky:

¹¹⁵ Wikipedie 2010. VDLP. Dostupný z WWW<http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C5%A1eobecn%C3%A1_deklarace_lidsk%C3%BDch_pr%C3%A1v> (21.3.2010)

¹¹⁶ Komárková 1997, s. 92.

¹¹⁷ VDLP OSN 1948, článek 1. Dostupný z WWW<<http://www.un.org/Overview/rights.html>> (21.3.2010).

¹¹⁸ VDLP OSN 1948, článek 1. Dostupný z WWW<<http://www.un.org/Overview/rights.html>> (21.3.2010).

*Ti, kterým bylo dáno nésti Tóru, a oni ji potom nenesli, jsou podobni oslu, jenž naložen je knihami. Jak hnusná je podoba lidí, kteří za lež prohlašují znamení Boží! Ale Bůh nepovede cestou správnou lid nespravedlivý.*¹¹⁹

Nebo například jiný výrok v první sůře Koránu, která je nejznámější a zná ji každý muslim, je zmínka o lidech, na které je Bůh rozhněván a lidech jsoucích v bludu.¹²⁰ V islámském výkladu tohoto výroku jsou lidé, na které se Bůh zlobí, židé a lidé, jenž bloudí, jsou křesťané.¹²¹ Tyto výroky jsou přinejmenším kontroverzní k důrazu VDLP OSN na důstojnost a rovnost lidí.

Další podstatný rozpor týkající se článku 1 VDLP a islámské praxe je pohrdání lidskou rovností mezi mužem a ženou (viz. 7.4.1 Postavení ženy v muslimské společnosti), uznání otroctví a postoj k ateistům. Otroctví je v islámu povoleno, na mnoha místech v Koránu je o něm zmínka. Například v sůře 4:3 je muslimům dovoleno mít sexuální styk s kteroukoli z jeho otrokyň nebo přivlastnit si majetek vdaných otrokyň, najdeme v sůře 4:28.

*A Bůh uvádí podobenství o otroku závislém, jenž sám nemůže nic, a o člověku svobodném, jemuž jsme ušetřili příděl překrásné obživy, z něhož on tajně i veřejně rozdává. Jsou si ti dva rovni? Chvála Bohu nikoli, však většina z nevěřících nic nezná.*¹²²

Uvědomuji si citlivost tématu a v žádném případě bych se nechtěl dopustit primitivních zjednodušení, ale mám dojem, že srovnání uvedených pasáží z Koránu a článku 1 VDLP se jeví dostatečně jasně. Jistě v Bibli a konkrétně ve Starém zákoně najdeme mnoho rádobí analogických pasáží o otroctví, násilí a podobně. Ovšem v Novém zákoně a jeho jádru, kterými jsou 4 evangelia nenajdeme žádnou zmínku o schvalování otroctví nebo otrockém podřízení člověka člověku. Jde o změnu starozákonního paradigmatu spravedlivé odplaty tzv. oko za oko, zub za zub k novozákonnímu tzv. miluj své nepřátele. Tím chci pouze naznačit, že v Novém zákoně nenajdeme žádné podhoubí k panování člověka nad člověkem nebo násilí. Bohužel se zbývá ještě zmínit o přístupu k nevěřícím (ateistům), který najdeme v Koránu tak v islámském právu šaría. Přístup k nevěřícím je velmi radikální. Nevěřící nemá právo na

¹¹⁹ Korán 1972, s. 483. (62:5)

¹²⁰ Srov. Korán 1972, s. 109. (1:7)

¹²¹ Novotný 2001 s. 21.

¹²² Korán 1972, s. 297-298. (16:77)

život v muslimských zemích.¹²³ Takovéto jednání je zcela v rozporu s duchem VDLP a explicitně vyjádřeným právem na svobodu vyznání.

*Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. Žádný rozdíl nebude dále činěn z důvodu politického, právního nebo mezinárodního postavení země nebo území, k nimž určitá osoba přísluší, ať jde o zemi nebo území nezávislé nebo pod poručenským, nesamosprávné nebo podrobené jakémukoli jinému omezení suverenity.*¹²⁴

Pokud platí formulace článku 1 VDLP, že každý má práva a svobody v ní stanovené bez závislosti na náboženství, je Mohamedův výrok, v *Arábii nemohou existovat dvě náboženství*, s ní v rozporu.¹²⁵ Praxe v zemích Arabského poloostrova jako je Saudská Arábie potvrzují nepřátelský postoj k jinověrcům. Je zde zakázáno veřejně vyznávat jinou víru než islám, veřejně ji prezentovat, stavět například kostely a podobně. Nehledě na to, že si do těchto zemí jako turista nemohu vzít Bibli.

Články 3-28 pojednávají o konkrétních politických a občanských právech, proto uvedu jejich stručný přehled: právo na život, svobodu a bezpečnost; svobodu od otroctví a nevolnictví; právo nebýt mučen nebo podrobován krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání; právo na uznávání právní osobnosti; právo na účinné opravné prostředky; nebýt svévolně zatčen, zadržován nebo vyhoštěn; právo na spravedlivý proces a veřejné slyšení před nezávislým a nestranným soudem; právo být považován za nevinného, dokud není prokázána vina; nebýt vystavován svévolnému zasahování do soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence; nebýt vystavován útokům proti vlastní cti a pověsti; právo na právní ochranu před takovými útoky; svobodu pohybu; právo na azyl; právo na státní příslušnost; právo uzavřít sňatek a založit rodinu; právo vlastnit majetek; svobodu myšlení, svědomí a náboženství; svobodu přesvědčení a projevu; právo na pokojné shromažďování a sdružování; právo podílet se na vládě a právo na rovný přístup k veřejným službám. Z ekonomických, sociálních a politických práv jsou ve VDLP uvedeny v článcích 22-28 tyto nezcizitelná práva: právo na sociální zabezpečení; právo na práci; právo na stejnou odměnu za stejnou práci; právo zakládat odbory a vstupovat do nich; právo na odpočinek a volný

¹²³ Warrag 2005, s. 246.

¹²⁴ VDLP OSN 1948, článek 2. Dostupný z WWW <<http://www.un.org/Overview/rights.html>> (21.3.2010).

¹²⁵ Srov. Warrag 2005, s. 246.

čas; právo na životní úroveň umožňující zdraví a blahobyt; právo na vzdělání; právo účastnit se kulturního života společnosti. Závěrem VDLP jsou 3 články 28-30, které hovoří o tom, že každý člověk má právo žít v takovém sociálním a mezinárodním prostředí, které zajistí dodržování výše uvedených LP. Zároveň se snaží celý výčet práv usadit do určitého kontextu chápání, aby se nejednalo o pouhý seznam, ale kompaktní a univerzální dokument.

*Každý má právo na to, aby vládl takový sociální a mezinárodní řád, ve kterém by práva a svobody stanovené v této deklaraci byly plně uplatněny.*¹²⁶

*Každý má povinnosti vůči společnosti, v níž jedině může volně a plně rozvinout svou osobnost. Každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznávání a zachovávání práv a svobod ostatních a vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti. Výkon těchto práv a svobod nesmí být v žádném případě v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.*¹²⁷

*Nic v této deklaraci nemůže být vykládáno jako by dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod v této deklaraci uvedených.*¹²⁸

8.2 Islámská deklarace LP

Islámská deklarace LP byla přijata 19. září 1981. Obsahuje preambuli s 23 kapitolami a vysvětlujícími poznámkami. Za jednotlivými kapitolami jsou skryty konkrétní lidská práva: právo na život, svobodu, právo na rovnost a zákaz diskriminace, právo na spravedlnost, právo na spravedlivý proces, právo na ochranu proti zneužití moci, právo na ochranu proti mučení, právo na ochranu pověsti a cti, právo na azyl, právo menšin, právo a povinnost účastnit se veřejných záležitostí, právo na svobodu víry, myšlení a projevu, právo svobodného vyznání, právo na svobodné sdružování, právo na ekonomický řád a právo od toho se odvíjející, právo na ochranu majetku, status a důstojnost dělníků, právo na sociální zabezpečení, právo založit rodinu a spojené záležitosti, právo vdaných žen, právo na vzdělání, právo na soukromí, právo na svobodu pohybu.

¹²⁶ VDLP OSN 1948, článek 28. Dostupný z WWW<<http://www.un.org/Overview/rights.html>> (21.3.2010).

¹²⁷ VDLP OSN 1948, článek 29. Dostupný z WWW<<http://www.un.org/Overview/rights.html>> (21.3.2010).

¹²⁸ VDLP OSN 1948, článek 30. Dostupný z WWW<<http://www.un.org/Overview/rights.html>> (21.3.2010).

8.3 Arabská deklarace LP

Tento dokument byl podepsán na zasedání Ligy arabských (LAS) států 15. září 1994 a byl revidován LAS 22. května 2004. Členské státy LAS jsou Alžírsko, Bahrajn, Džibutsko, Egypt, Irák, Jemen, Jordánsko, Katar, Komory, Kuvajt, Libanon, Libye, Maroko, Mauritánie, Omán, Palestina, Saúdská Arábie, Somálsko, Spojené arabské emiráty, Súdán, Sýrie, Tunisko.¹²⁹ Dokument obsahuje 52 kapitol. Preambule deklarace obsahuje jednoznačné odmítnutí všech forem rasismu a sionismu. Odkazuje na spojitost mezi lidskými právy a mezinárodním mírem a bezpečností, znovu upevňuje principy Charty OSN a Všeobecné deklarace lidských práv a také ustanovení mezinárodních úmluv o občanských, politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv. Tento odkaz je s ohledem na Káhírskou deklaraci lidských práv v islámu.¹³⁰

8.4 Káhírská deklarace LP

Káhírská deklarace LP vznikla na 19. islámské konferenci ministrů zahraničí, která se konala od 31. července do 5. srpna v roce 1990 v Káhiře a uskutečnila se v rámci Organizace islámské konference (OIC). Členské státy OIC jsou Afghánistán, Alžírsko, Čad, Egypt, Guinea, Indonésie, Írán, Jordánsko, Kuvajt, Libanon, Libye, Malajsie, Mali, Mauritánie, Maroko, Niger, Pákistán, Palestina, Jemen, Saudská Arábie, Senegal, Súdán, Somálsko, Tunisko, Turecko, Bahrain, Omán, Katar, Sýrie, Spojené arabské emiráty, Sierra Leone, Bangladěš, Gabon, Gambie, Guinea-Bissau, Uganda, Burkina Faso, Kamerun, Komory, Irák, Maledivy, Džibutsko, Benin, Brunej, Nigérie, Ázerbájdžán, Albánie, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán, Mosambik, Kazachstán, Uzbekistán, Surinam, Togo, Guyana, Pobřeží slonoviny.¹³¹ Deklarace obsahuje 25 kapitol. V preambuli této deklarace se praví, že přáním OIC je přispět k úsilí lidstva v prosazování LP, ochraně člověka proti vykořisťování a pronásledování a upevnění jeho svobod a práv na důstojný život v souladu s islámským právem šaría. Podle preambule jsou lidská práva integrální součástí islámského náboženství a není možné je ignorovat nebo porušovat. Každá osoba je individuálně zodpovědná a islámská umma je kolektivně zodpovědná za jejich dodržování. Charakter lidských práv v KDLP je

¹²⁹ Arab Charter on Human Rights 1994. Dostupný z WWW <<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/arabhrcharter.html>> (21.3.2010).

¹³⁰ The Cairo Declaration On Human Rights In Islam 1990. Dostupný z WWW <<http://www.oic-oci.org/english/article/human.htm>> (12.4.2010).

¹³¹ OIC 2010. Členské státy. Dostupný z WWW <http://www.oic-oci.org/member_states.asp> (12.4.2010)

výrazně konfesní. V deklaraci se objevují základní témata jako rovnost mezi lidmi, právo na život, právo na dobré jméno a pověst, právo na majetek, právo na soukromí, právo na participaci na veřejném životě. V deklaraci je stanoveno, že všechny práva v ní uvedená jsou součástí islámského práva šaría. V 10. kapitole je stanoven zákaz nátlaku v náboženských otázkách. Konkrétně je zakázáno tvořit jakýkoli nátlak na člověka za účelem obrácení k jiné víře nebo k ateismu. Kapitola 6 řeší vztah muže a ženy. Podle deklarace je žena rovná muži v lidské důstojnosti, ale má vlastní sociální identitu. Manžel je vždy odpovědný za blahobyt a podporu rodiny a jeho manželka se nemusí zabývat finančním a materiálním zabezpečením. Formální obsah Káhirske deklarace není v žádném případě v rozporu s koncepcí lidských práv uvedenou ve VDLP OSN.

Rovnoprávnost žen, náboženská svoboda a tradiční tělesné tresty jsou témata, která jsou v rozporu s koncepcí VDLP a islámským právem šaría. Gombár uvádí, že toto je jeden z důvodů, proč vznikla Káhirske deklarace, měla odstranit tento rozpor.¹³² Je otázka, zda formální přijetí deklarace LP může znamenat překonání rozporu? Je více než pravděpodobné, že půjde o pouhé „papírové překonání“.

8.5 Komparace Islámské, Arabské a Káhirske deklarace LP

Ve všech islámských deklaracích LP je patrný důraz na svobodu a bratrství, kritika jakékoli formy diskriminace, důraz na právo na život, zákaz mučení, rovnost před zákonem, presumpci nevinu, právo na vzdělání, rodinu, výchovu. Na těchto výše vyjmenovaných lidsko-právních tématech se jednoznačně všechny tři zmíněné deklarace shodnou. Co se týče trestu smrti, pouze v Arabské chartě můžeme najít k němu vyjádření, které ho limituje. V žádném případě nelze konstatovat, že by si deklarace vzájemně odporovaly.

Je evidentní, že obsah islámských deklarací, usiluje o sblížení pojetí VDLP s islámským právem šaría, což potvrzují někteří autoři například Gombár¹³³, Borrmans¹³⁴. Pojetí LP v islámském právu šaría je tedy přinejmenším rozporné s koncepcí VDLP, jak je uvedeno v předchozí podkapitole. Je nutné vzít v úvahu specifika islámu jako náboženství, protože to se přirozeně musí odrazit ve formulacích islámských deklarací LP. Potom je ale obtížné odlišit specifika a nepřekonatelné rozpory v obou pojetích. Jde o úkol dialogu obou kultur. Je přirozené, že pokud bude západní svět tolerovat jakýsi

¹³² Gombár 2001, s. 8.

¹³³ Gombár 2001, s. 8.

¹³⁴ Borrmans 2007. Lidská práva v islámu, přednáška prof. M. Borrmans z 21. listopadu 2007, archiv autora.

dvojí metr v ochraně a dodržování LP, bude tento dialog velmi obtížně uskutečnitelný, protože nepůjde o věcná témata, ale o vzájemné obviňování se z porušování LP. Především USA by měly v budoucnosti sehrát výraznější roli v nápravě svého poškozeného obrazu v porušování LP například v boji proti terorismu s velmi kontroverzním případem věznice Guantánamo.

9. Komparace VDLP s muslimskými deklaracemi LP

Srovnání VDLP s muslimskými deklaracemi není obtížný úkol, pokud jde o pouhé mechanické srovnání a vytvoření výčtu práv, která jsou zaznamenána v deklaracích. Takováto mechanická komparace je užitečná, ale nemá velkou vypovídací hodnotu, protože na základě ní vznikne pouhý soubor práv. Tento vygenerovaný soubor práv je nutný interpretovat a analyzovat, zda-li na základě výsledku komparace je možné stanovit konvergenci nebo divergenci deklarací. Pro interpretaci výsledku komparace je dobré si uvědomit některé zásadní reálie, které ovlivňují kulturně společenský život v obou odlišných částech světa a které mají vliv na společenský diskurz o lidských právech. Politika, kultura, společenský život a náboženství jsou v muslimských zemích naprosto neoddělitelné. Náboženství konkrétně islám vstupuje do všech sfér lidského života a zcela ovlivňuje způsob života občana. Samozřejmě existuje různá míra propojení náboženství, politického a případně společenského života podle země, kterou máme na mysli. To ale nemění nic na faktu, že islám je téměř identicky spojen s životem jedince a celé společnosti. Právě v této rovině je naprosto odlišná situace v evropsko-americkém světě, kde dominuje sekulární pojetí státu, i když náboženství může hrát velkou roli v státoprávních otázkách, jako je tomu například v Polsku. Přesto má Polsko ve své ústavě z roku 1997 garantovanou náboženskou neutralitu a rovnoprávnost všech církví.¹³⁵ Podstatnou odlišnost má podoba náboženské svobody v muslimských zemích v otázce vyznání víry. V některých muslimských zemích panuje z našeho pohledu jistá náboženská netolerance, protože je například nepřijatelné nosit v Saudské Arábii křížek na krku, veřejně slavit vánoce, či jinak propagovat jiné náboženství než islám.¹³⁶ Všechny tyto informace je nutné vzít v úvahu při praktickém zkoumání LP, ale nevyvozovat z nich zbrklé závěry.

¹³⁵ Cabada 2008, s. 12.

¹³⁶ MZV ČR 2010. Specifika, bezpečnostní situace, doporučení turistům. Dostupný z WWW <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/cestovani/other.html> (10.4.2010).

Úvodním odstavcem jsem chtěl naznačit, že koncepce deklarácí LP křesťanského a islámského světa je odlišná, i když deklarace obsahují stejná práva. VDLP byla vytvořena více či méně bez náboženského zabarvení v naprosté náboženské svobodě. To samozřejmě souvisí s naší koncepcí západní demokracie, ve které je striktně oddělen stát a církev. Tato koncepce se dlouhá léta vyvíjela na základě složitého myšlenkového diskurzu politických myslitelů jako byli Augustin Aurelius, Tomáš Akvinský, Marsilius z Padovy. Deklarace LP v muslimském světě vzniká v naprosto odlišném státoprávním pojetí. V tomto pojetí je dominantním pramenem práva šaría, která určuje i LP práva v islámu, proto mají i deklarace LP konfesní charakter.

Na základě těchto dvou nejzákladnějších koncepčních odlišností lze přistoupit k hlubší analýze o konvergenci či divergenci deklarácí. VDLP OSN je dokument, který ovlivnil podobu deklarácí LP v muslimském světě, alespoň co se týče formální podoby. Společenské hodnoty jako například svoboda, bratrství, kritika diskriminace, právo na život, zákaz mučení, rovnost před zákonem, presumpce nevinny, právo na rodinu, vzdělání, výchovu, účast na veřejných záležitostech, obsahují všechny uvedené deklarace. Arabská charta LP jako jediná z muslimských deklarácí o LP obsahuje pasáž o trestu smrti. Limituje ho, stejně tak uznává presumpci nevinny a právo na národnost. Lze tedy vystopovat určitou konvergenci i v kontroverzních tématech, třeba jen na základě pouze jedné ze tří deklarácí.

V rámci porovnávání deklarácí je důležité vyjasnit termíny, se kterými islámské deklarace operují. Například právo na sebeurčení, které je obsaženo v článku 1 VDLP, není přesně definováno, což způsobuje nejasnost např. v Kurdské otázce a podobně. Dalším problematickým termínem je tzv. umma, což je možné do češtiny přeložit jako mezinárodní islámské společenství, ale pro pojetí v deklarácích jde o národ v moderním slova smyslu. Termín zákon je v arabském jazyce rozlišen speciálními výrazy kánon (pozitivní lidský zákon) a šaría (neměnný a definitivní boží zákon).

Divergence mezi VDLP a muslimskými deklarácemi je na první pohled patrná v rozdílných preambulích. VDLP má krátkou preambuli odvolávající se na Chartu OSN, kdežto muslimské deklarace se odvolávají na islám a na právo šaría, ze kterého vychází všechna LP. LP podle muslimských deklarácí se netýkají pouze muslimů, ale jsou univerzální, protože LP jsou božského původu a z toho vyplívají povinnosti člověka vůči Bohu, který má podle islámu výhradní právo na člověka. Co se týče obsahu muslimských deklarácí LP a VDLP nenašel jsem větší nebo problematické rozdíly, spíše bych se přiklonil k závěru, že obsah deklarácí LP je konvergentní. Různost

deklarací je především v preambulích, které vycházejí z naprosto odlišných konceptů člověka. Muslimský koncept LP je neoddelitelný od islámu, kdežto koncept VDLP OSN je založený na pouhé humanitě a lidské individualitě. Pozorný čtenář může vydedukovat, že závěrem této kapitoly bude odpověď na otázku po slučitelnosti deklarací LP. Přikláním se k pozitivnímu stanovisku ohledně slučitelnosti deklarací LP křesťanského a muslimského světa. Na druhou stranu v muslimském světě je čas od času patrná kritika VDLP jako dokumentu, který je příliš spojen se západním myšlením a zkušeností západního světa.¹³⁷ Je-li problém slučitelnosti vyřešen, zbývá otázka, na kterou se pokusím odpovědět v jedné z následujících kapitol. Existují kontradikce mezi deklaracemi LP a právem šaría? Tato otázka je logickým vyústěním závěru, který vyvrátil neslučitelnost deklarací muslimského a křesťanského světa.

10. Slučitelnost deklarací LP s právem šaría

Podle preambulí deklarací LP muslimského světa jsou LP výsledkem islámského práva šaría. Co je tedy podstatou šaría? Právo šaría organizuje život jednotlivce a kolektivu podle Božího zákona daného kánonem Koránu a islámskými teologickými školami. Stanovuje všechny lidské skutky, práva a povinnosti. Z ní plynou ustanovení trestního zákona, funkce státu a jeho pravidla. Šaría je vnímaná muslimy jako dokonalý výrok Boží vůle. V islámské teologii se řeší otázka, zda právo šaría má pouze eschatologickou¹³⁸ dimenzi či je určená pro přítomný život jednotlivce a společnosti zde na zemi. Na tuto otázku hledají odpověď islámští teologové již řadu let a v krátké budoucnosti s velkou pravděpodobností nedospějí k jasnému závěru. Jeden z mnoha důvodů je přílišná politizace náboženských otázek v muslimských zemích.¹³⁹

Jak jsem ukázal na konkrétních proměnných praxe LP a jejich dodržování je minimálně problematická. Pokud se nedodržování a porušování LP bude v muslimských zemích kryto odvoláním na islámské právo šaría, nezbývá než závěrem konstatovat neslučitelnost deklarací LP a islámského práva šaría.

¹³⁷ Srov. Kropáček 1994, s. 163-165.

¹³⁸ Eschatologie je nauka o posledních věcech, slovo z řečtiny eschatos – poslední; slovo v textu je použito v kontextu budoucnosti a ideální podoby vztahů, jednání a života jednotlivce a společnosti

¹³⁹ Borrmans 2007. Lidská práva v islámu, přednáška prof. M. Borrmanse z 21. listopadu 2007, archiv autora

10.1 Bezpečnostní hrozba

V této podkapitole bych se chtěl zamyslet nad možným vývojem evropského kontinentu z hlediska hrozby islámu. Tuto úvahu jsem podložil několika relevantními fakty, přesto bych chtěl zdůraznit, že se jedná spíše o úvahu. Z vývoje, jenž jsem nastínil v úvodu práce, vyplývá, že dochází, a v budoucnosti bude ještě více, k silicímu vlivu islámu v politice především v zemích EU i mimo ni. V práci je na několika místech zmíněno, jak je velmi obtížné islám oddělit od politického života. To je nejvíce patrné v zemích, kde je islám tradičním náboženstvím. Pokud je vůbec možné oddělit islám a politiku, došlo k tomu v zemích, kde nebyl islám původní a byl importován. Například v Indonésii nebo Indii se poměrně úspěšně daří islám oddělit od politického života. Ani samotný islám zde nemá tak radikální podobu jako například v Saudské Arábii. Příčinou toho je import islámu do jiné dominantní kultury. Dochází tím k určité formě syntézy. Dokladem toho je sufismus v Indii. Možná právě zde je klíč, jak by bylo možné nahlížet na kompatibilitu LP v islámu a západním světě. Postoj sufismu k rovnoprávnosti žen je dost odlišný od islámského práva šaría. Vráťím se ale k bezpečnostní hrozbě. Co by mohla znamenat plnoprávná integrace Turecka do EU? Minimálně by se tím posílil již tak dost silný vliv islámu v Evropě. Turecko je v současné době sekulární stát, ale nezapomínejme s naprosto dominantním postavením islámu. Může nám někdo zaručit, že Turecko bude sekulárním státem dalších 80let? Nezapomínejme na islámskou revoluci v Iránu, která znamenala radikální změnu místních poměrů. Nebo na změnu prezidenta Iránu v roce 2005, kdy za umírněného Mohammada Chátamího nastoupil Mahmúd Ahmadínežád, který vztahy Iránu se západem vyhrotil. V době prezidenta Chátamího byly vztahy poměrně na dobré úrovni. Vývoj v Indonésii není také úplně optimistický, sílí zde islámské radikální skupiny, dokonce se objevily i teroristické útoky, a některé islámské kruhy usilují o zavedení islámského práva šaría. Bohužel jsou to fakta dokazující proměnlivost politiky islámských zemí vůči západu v závislosti na politické reprezentaci.

Přestože v Evropě a především ve státech EU existuje silná tradice sekulárního pojetí státu, oddělení náboženství a politiky, je vliv křesťanského náboženství na politiku patrný. Tím nezpochybňuji pozitivní vliv křesťanství a tradičního konzervativního myšlení na politiku spíše naopak. Potom ale analogicky existuje pravděpodobnost podobného vlivu islámu na politiku jako má dnes křesťanství v případě integrace Turecka a jeho specifického vývoje. Extrémním výsledkem by bylo zavedení některých principů islámského práva šaría v EU, nebo dokonce jeho úplného

zavedení. Zda je to vůbec možné nebo reálné, není jednoznačné, ale kdo z nás může s jistotou tvrdit, že to není možné. Popíračům muslimského extremismu bych rád připomenul slova malajského intelektuála Farishe Noora: *Nelze zamlčet, že mezi muslimy v Evropě je hodně těch, kdo mají málo pochopení pro sekularizovanou společnost, ve které žijí.*¹⁴⁰

Nehledě na informace zpravodajských služeb zemí v západní Evropě s početnými muslimskými komunitami o sílících extremistických promluvách a názorech duchovních v mešitách.¹⁴¹ Pokud přičteme rostoucí muslimskou populaci v Evropě, nevyjde nám příznivý výsledek. Na uklidněnou se můžeme těšit, že výsledek je v našich rukou. Jaká bude Evropa a co převládne v tradici a evropském myšlení je napínavá a dobrodružná otázka. Dovedu si představit Evropu s dominantní muslimskou kulturou za předpokladu, že si udržíme tradici racionality a sekularismu.

¹⁴⁰ Farish 2001, s. 22.

¹⁴¹ UZSI 2006. Evropa a islám v kontextu dění kolem karikatur proroka Mohameda. Dostupný z WWW < <http://www.uzsi.cz/cz/evropa-a-islam-v-kontextu-deni-kolem-karikatur-proroka-mohameda.html> > (8.4.2010).

Závěr

Z mého zkoumání je zcela zřejmé, že existují LP v muslimském světě, tak jak je chápeme v euroatlantické civilizaci. Alespoň se to tak jeví, pokud si přečteme islámské deklarace LP v kontextu dobré znalosti VDLP. Tyto deklarace jsou podobné a liší se pouze v nepatrných detailech. Jako nepřekonatelný rozpor se jeví analyzované prameny LP v muslimském a křesťanském světě. Jde jednoznačně o islámské právo šaría. Tato skutečnost je explicitně vyjádřena v islámských deklaracích LP, podle nich neexistuje rozpor mezi právem šaría a lidskými právy. Právě v tomto bodě je patrný střet v pojetí práv muslimského světa a euro-atlantického. Muslimské pojetí je radikálně konfesní a podle něj jsou lidská práva dána Bohem. Pojetí lidsko-právní problematiky, tak jak je chápáno v euro-atlantickém světě, vychází spíše z humanistického a individualistického pojetí člověka a antropocentrismu. Z tohoto je na první pohled zřejmé, že obě pojetí vycházejí z jiných předpokladů, a zákonitě mají různé cíle. V euro-atlantickém chápání lidsko-právní problematiky je nejpodstatnější individualismus a pojetí člověka jako naprosto autonomního jedince, který je závislý pouze na sobě, kdežto lidsko-právní pojetí v muslimském světě je založeno na vztahu člověka a Boha, jenž obdařil člověka LP v jeho prospěch a k jeho oslavě. V tomto pojetí samotná lidská práva ustupují do pozadí a primární se stává náboženská oslava Boha v podobě dodržování lidských práv. Velmi významným prvkem je také upřednostnění společenství (ummy) a harmonické rodiny před jednotlivcem a jeho potřebami a právy. Jenže pojetí LP obsažené ve VDLP je také, jak jsem na to upozornil v kapitole 4.1 VDLP, založené na křesťanské víře v jedinečnost člověka jako Božího stvoření. Z tohoto faktu dále vyplývá rovnost mezi lidmi před Bohem a nezcizitelnost LP, protože nejsou ustanovena člověkem ale Bohem, a člověk je pouze objevuje a kodifikuje. V křesťanské civilizaci to ale není pouze jediný pramen. Díky vývoji evropského myšlení klademe důraz na rozum, který se stal rovnoprávným pramenem LP. Tento důraz na rozum je naše bohatství, ale zároveň bychom neměli záměrně opomíjet druhý pramen, nebo příliš zdůrazňovat pouze jeden z nich. To by vedlo k extremistickým pohledům na LP, pouze racionální nebo jen náboženský pohled na LP.

Pomyslný most tedy existuje, jde o metafyzický přesah LP vycházející z monoteistických náboženství a jejich poselství Boha stvořitele. Bohužel nepřekonatelný rozpor analyzuji v islámském právu šaría a pojetím LP ve VDLP. Právo šaría spočívá v organizaci života jednotlivce a kolektivu podle božího zákona daného kánonem

Koránu a islámskými školami. Šaría stanovila všechny lidské skutky, z čehož vycházejí ustanovení trestního zákona a pravidla funkce státu. Šaría se jeví muslimům jako dokonalý výrok Boha. Na základě této definice islámského práva šaría je velmi pravděpodobné, že splynutí obou pojetí lidských práv není možné. Odpověď na podobnou otázku může dát pouze hluboký a intenzivní dialog islámských právníků, filosofů a teologů. V současné době tento dialog není na pořadu dne a velká většina muslimů ani necítí jeho potřebu. Naštěstí jsou odvážní muslimové, kteří poukazují na tento problém, některé z nich jsem jmenoval nebo dokonce citoval v práci, ale je jich skromné množství. Jsem si vědom toho, že odpovědět s definitivní platností na otázku celkové slučitelnosti obou lidsko-právních systémů, je nad rámec možností práce, a že by šlo o troufalou spekulaci. Ovšem problémy rozdílnosti samy o sobě nezmizí a jsou faktem, který není možné popřít. Je otázka dalšího vývoje, jakým pomyslným směrem se bude vyvíjet teologická a právnícká diskuse o LP v islámském světě. Na jejím vývoji a výsledcích bude záviset problematika slučitelnosti obou lidsko-právních koncepcí.

Omlouvám se, pokud jsem se v práci dopustil nepřesností a zjednodušení. Také pokud jsem se dotkl náboženského přesvědčení kteréhokoli čtenáře, cílem bylo vybudit spíše svobodnou diskuzi o této problematice.

Práci bych rád zakončil s pozitivním výhledem do budoucnosti. Proto uvedu postřeh malajského intelektuála Farishe A. Nora působícího na univerzitě v Berlíně. Oceňuje vzájemnou toleranci jednotlivých vyznání v Malajsií a svobodu, se kterou mohou věřící vykonávat své obřady. Uvědomuje si, že toto je nejdůležitější předpoklad pro harmonický rozvoj společnosti, politické stability a ekonomické prosperity. Zároveň upozorňuje na pozitivní signály v Německu, kde již delší dobu žije, na dialog muslimů a křesťanů, kteří se dokáží společně sejít. Vyjadřuje naději na mezikulturní dialog, a podle něj jde o jednu z nejnáléhavějších výzev současnosti.¹⁴²

O dialog musí být zájem z obou táborů a také obě skupiny musí mít jasno, co je jejich prioritou. Tyto předpoklady musí být naplněny, aby byl mezikulturní dialog plodný. Jak silný je hlas věřících z obou táborů, kteří vedou tento dialog? Jde o umírněnou menšinu nebo relevantní počet?

¹⁴² Farish 2001, s. 21-22.

Použitá literatura

Prameny

A, Dokumenty

- Arab Charter on Human Rights. The League of Arab States (LAS). 15. září 1994. Dostupný z WWW <<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/loas2005.html>> (21.3.2010).
- Universal Declaration of Human Rights. The United Nations (UN). 10. prosince 1948. Dostupný z WWW <<http://www.un.org/Overview/rights.html>> (21.3.2010).
- Universal Islamic Declaration of Human Rights. 19. září 1981. Dostupný z WWW <<http://www.alhewar.com/ISLAMDECL.html>> (21.3.2010).
- The Cairo Declaration on Human Rights in Islam. The Nineteenth Islamic Conference of Foreign Ministers in Cairo. 5. srpna 1990. Dostupný z WWW <<http://www.oic-oci.org/oicnew/english/article/human.htm>> (21.3.2010).
- State of world population. UNFAP, 2007. Dostupný z WWW <http://www.unfpa.org/swp/2007/presskit/pdf/sowp2007_eng.pdf> (21.3.2010).
- Pastoralní konstituce O církvi v dnešním světě (Gaudium et spes), 1965. Dostupný z WWW <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html> (28.3.2010).
- Encyklika Jana XXIII. Pacem in terris, 1965. Dostupný z WWW <http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/PacemInTerris.htm> (28.3.2010).
- Encyklika Pia XII. Divini redemptoris, 1937. Dostupný z WWW <<http://www.kebrle.cz/katdocs/DiviniRedemptoris.htm>> (28.3.2010).
- Encyklika Pia XII. Mit brennender Sorge, 1937. Dostupný z WWW <<http://www.papalencyclicals.net/Pius11/P11BRENN.HTM>> (24.3.2010).
- Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- Evropa a islám v kontextu dění kolem karikatur proroka Mohameda - Vystoupení ředitele ÚZSI Karla Randáka na zasedání Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny PČR, 2006. Dostupný z WWW <<http://www.uzsi.cz/cz/evropa-a-islam-v-kontextu-deni-kolem-karikatur-proroka-mohameda.htm>> (8.4.2010).

B, Internetové portály

- The United Nations (UN). Dostupný z WWW <<http://www.un.org>> (4.5.2010).
- Organisation of The Islamic Konference (OIC). Dostupný z WWW <<http://www.oic-oci.org>> (4.5.2010).
- The League of Arab States (LAS). Dostupný z WWW <<http://www.arableagueonline.org/las/index.jsp>> (4.5.2010).
- Human rights. The United Nations (UN). Dostupný z WWW <[http://www.un.org/rights/\(21.3.2010\)](http://www.un.org/rights/(21.3.2010))> (4.5.2010).
- Průvodce po stopách lidský práv. Amnesty International (AI). Dostupný z WWW <<http://www.amnesty.cz/pruvodce/univerzalita.php>> (4.5.2010).

- Ondřejka, Jan. Muslimové a evropská bezpečnost. Dostupný z WWW<http://www.army.cz/mo/obrana_a_strategie/1-2004cz/ondrejka.pdf> (4.5.2010).

Literatura

C, Periodická

- GOMBÁR, Eduard. Islám a mezinárodní vztah. *Mezinárodní politika*. 2001, vol. 25, no. 4, s. 8.
- KROPÁČEK, Luboš. Co je a co není šaría? *Dingir*. 2000, vol. 3, no. 3, s. 2-4.
- KROPÁČEK, Luboš. Žena v islámské kultuře. *Religio, revue pro religionistiku*. 1996, vol. 4, no.5, s. 157-165.
- KROPÁČEK, Luboš. Evropa a islám: střet civilizací? *Mezinárodní politika*. 2001, vol. 25, no. 5, s. 16-17.
- KROPÁČEK, Luboš. Politický islám na prahu nového tisíciletí. *Mezinárodní politika*. 2001, vol. 25, no. 10, s. 6-6.
- KROPÁČEK, Luboš. Úděl muslimské ženy. *Teologické texty*. 1994, vol. 5, no. 5, s. 163-165.
- KROPÁČEK, Luboš. 21. století a střet civilizací. *Reflex* 2001.
- KROPÁČEK, Luboš. Sebevražedné útoky a islám. *Dějiny a současnost*. 2001, vol. 42, no. 6, s. 54-54.
- MENDEL, Miloš. Džihád není svatá válka. *Dingir*. 2001, vol. 4, no. 4, s. 16-17.
- NOOR, Farish. Identita i porozumění. *Dingir*. 2001, vol. 4, no. 4, s. 21-22.
- NOVOTNÝ, Tomáš. Islám je podřízení Bohu. *Dingir*. 2001, vol. 4, no. 4, s. 14-15.
- NOVOTNÝ, Tomáš. Korán a Bible. *Dingir*. 2001, vol. 4, no. 4, s. 20-21.
- ZBOŘIL, Zdeněk. Islám, dialog a občanská společnost. *Mezinárodní politika*. 2001, vol. 25, no. 5, s. 42.
- ZEMANOVÁ, Šárka. Nové chápání univerzality lidských práv. *Mezinárodní vztahy*. 2005, vol. 40, no. 4, s. 79-94.

D, Neperiodická

- BARŠA, Pavel. *Západ a islamismus: střet civilizací, nebo dialog kultur?* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.
- CABADA, Ladislav. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008.
- CARDINI, Franco. *Evropa a islám*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.
- DALACOURA, Katarina. *Islam, liberalism and human rights: implications for international relations*. Londýn: I.B. Tauris, 2006.
- *Lidská práva v islámu*. Praha: Islámská nadace v Praze NÚR - Fethi Ben Hassine Mnasria, 2006.
- FRAUZOVÁ, Magdaléna (ed.). *Závoj a džíny*. Praha: Vyšehrad, 2005.
- GOODMAN, Lenn. *Islamic humanism*. New York: Oxford University Press, 2003.
- HANUŠ, Jiří (ed.). *Křesťanství a lidská práva*. Praha: Vyšehrad, 2002.

- HANUŠ, Jiří (ed.). *Kauza lidská důstojnost: lidská práva ve společnosti a církvi*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997.
- HANUŠ, Jiří (ed.). *Lidská práva: nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2001.
- HUNTINGTON, Samuel. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publisher, 2001.
- KOMÁRKOVÁ, Božena. *Human rights and the rise of the secular age*. Benešov: Eman, 2003.
- KOMÁRKOVÁ, Božena. *Lidská práva*. Heršpice: Eman, 1997.
- KOMÁRKOVÁ, Božena. *Původ a význam lidských práv*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990.
- KREJČÍ, Jaroslav. *Islam in contact with rival civilizations : four views of the challenge and response*. Praha: Filosofia, 1998.
- KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993.
- KÜNG, Hans. *Křesťanství a islám: na cestě k dialogu*. Praha: Vyšehrad, 1998.
- KUSCHEL, Karl-Josef. *Spor o Abrahama : co židy, křesťany a muslimy rozděluje a co je spojuje*. Praha: Vyšehrad, 1997.
- MENDEL, Miloš. *Džihád: islámské koncepce šíření víry*. Brno: Atlantis, 1997.
- SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalectví: eseje o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, 2005.
- SPENCER, Robert.: *Islám bez závoje*. Praha: Triton, 2006.
- WARRAQ, Ibn. *Proč nejsem muslim*. Olomouc: Votobia, 2005.
- WOODS, Thomas. *Jak katolická církev budovala západní civilizaci*. Praha: Res Claritatis 2008.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Ondřej Köhler

**Komparace lidských práv v křesťanském a
muslimském světě**

Projekt bakalářské práce

Praha 2009

Úvod

Tématem projektu bakalářské práce jsou lidská práva v křesťanském a muslimském světě a jejich komparace. Toto téma jsem si vybral pro svou naléhavost a aktuálnost. Žijeme v době, kdy v mnoha západoevropských státech dochází k populačnímu růstu obyvatelstva vyznávajícího islám, a tak zákonitě probíhá a bude ještě ve větší intenzitě probíhat styk islámské a křesťanské kultury. Soužití těchto dvou kultur je výzva pro budoucnost, o které je nutné přemýšlet již dnes. Jak bude vypadat vztah evropských muslimů a tradičních obyvatel Evropy, jaká bude dominantní kultura Evropy, která náboženství budou hybnou silou Evropy a případně světa, jak budou vypadat lidská práva a politické uspořádání Evropy v budoucnosti? Tyto otázky jsou velmi složité a zasluhují podrobné zkoumání, bohužel není možné se všemi zabývat v rámci jednoho projektu bakalářské práce, a proto jsem specifikoval téma na lidská práva v muslimském a křesťanském světě a jejich komparace.

Cíl

Cílem bakalářské práce je srovnání lidských práv v křesťanském a muslimském světě. Rád bych odpověděl na výzkumné otázky, zda existují lidská práva v muslimském světě, tak jak je chápeme v euroatlantické civilizaci? Pokud ano do jaké míry jsou podobná či odlišná? Zda-li je možný konsensus ohledně lidských práv mezi křesťanským a muslimským světem? V závěru se budu věnovat úvaze nad otázkami, jestli jsou lidská práva mezi těmito dvěma tábory v rozporu a pokud jsou, mohou se stát bezpečnostní hrozbou? Jaké jsou kořeny a původ lidských práv v křesťanské a muslimské civilizaci? Jsem si vědom toho, že tyto dvě poslední otázky jsou již nad rámec mého výzkumu, ale přesto je nemohu opominout v závěru práce.

Metoda

Metodou bakalářské práce bude komparativní metoda, pomocí které se pokusím srovnat lidská práva v křesťanské a muslimské civilizaci. Srovnávat oba lidsko-právní systémy hodlám v rámci univerzální koncepce lidských práv, jenž se v současné době více či méně opět jeví jako hodnotové paradigma v lidsko-právním tématu. Výchozím bodem pro komparaci budou stěžejní dokumenty lidských práv, Všeobecná listina základních práv a svobod OSN, Všeobecná deklarace lidských práv v muslimském světě z roku 1981, Káhirská deklarace lidských práv a Arabská charta lidských práv. Je nezbytné pro srovnání islámských deklarácí o právech člověka s VDLP OSN předem

provést podrobnou analýzu a komparaci samotných listin lidských práv muslimského světa. Bez tohoto základního kroku by bylo další jakékoli zkoumání bezpředmětné. Metodologicky nejvhodnější postup pro porovnávání těchto dvou systémů lidských práv je podle mého názoru komparace deklarácí, protože ty jsou faktickými a jedinečnými výstupy obou systémů. V jedné z kapitol se budu věnovat vybraným konkrétním lidským právům a prostřednictvím těchto proměnných budu porovnávat výše uvedené deklarace lidských práv. V práci se nevyhnu detailní analýze VDLP OSN a procesu jejího vzniku. Samotná komparace deklarácí by byla nedostatečná bez analýzy původu a kořenů lidských práv v obou kulturách. Na základě takovéto analýzy původu a kořenů lze dospět k stanovisku, zda jsou lidská práva v křesťanské a muslimské civilizaci divergentní nebo spíše konvergentní, či dokonce univerzální.

Současný stav bádání

Z předních světových odborníků v bádání o lidských právech musím uvést osobnosti jako profesor Hains Maier politolog a historik působící na univerzitě v Mnichově, klade si otázku, zda jsou lidská práva univerzální; sociolog Léo Moulin se zabývá křesťanskými zdroji deklarace lidských práv, profesor Maurice Borrmans který působil dlouhá léta na Papežském institutu pro arabská a muslimská studia v Římě a je považován za experta v křesťansko-muslimském dialogu, intenzivně se zabýval lidskými právy v islámu a jedním z jeho nejpodstatnějších badatelských přínosů v lidsko-právní problematice islámu je analýza kontradikce mezi všeobecnými lidskými právy a islámským právem šaría. V neposlední řadě expertem na lidská práva v islámu je profesor filosofie a religionistiky Lenn E. Goodman na univerzitě Vanderblit, jeho poslední publikace z roku 2003 je podrobnou analýzou islámského humanismu.

V českém akademickém prostředí se problematikou lidských práv zabývají odborníci jako docent Jiří Hanuš, který se mimo jiné účastnil projektu "Jsou lidská práva univerzální? (Vztah křesťanství a lidských práv)" Centra pro studium demokracie a kultury (CDK) v letech 1999-2000. Výstupem z tohoto projektu byla publikace Křesťanství a lidská práva, jenž vyšla v nakladatelství Vyšehrad v roce 2001. Lidskými právy v islámu i obecně se věnuje profesor Luboš Kropáček nejznámější český orientalista a afrikanista. Již zesnulá filosofka a pedagožka Božena Komárková obohatila české vědecké prostředí v diskusi o lidských právech a v roce 1982 jí byl udělen čestný doktorát teologie na basilejské univerzitě za prosazování lidských práv v teorii i v životě.

Během posledních 15 let výzkumu v oblasti lidských práv získal pojem univerzality dimenzi flexibility a kulturní citlivosti. V žádném případě se nechápe ve významu unifikačním nebo uniformizačním. Toto pojetí by podle odborníků mohlo v budoucnosti přispět k všeobecnému přijetí ochrany lidských práv.¹⁴³

¹⁴³ Srov. Zemanová 2005, 91.

Osnova

Úvod (cíl, metoda a její zdůvodnění, důvod vypracování seminární práce)

1. Lidská práva (LP)

1.1 Definice

1.2 Původ a kořeny, historie

1.3 Koncepce lidských práv univerzální a partikulární

1.3.1 Kulturní relativismus a LP

1.3.2 Univerzálnost, nedělitelnost, provázanost LP

1.4 Dosavadní stav výzkumu

2. Chápání LP v křesťanské a muslimské civilizaci

2.1 Individualismus a holismus

2.2 Křesťanské chápání LP

2.3 Muslimské chápání LP

3. Deklarace LP (popis a analýza)

3.1 VDLP OSN

3.2 Islámská deklarace LP z roku 1981

3.3 Arabská deklarace LP

3.4 Káhirska deklarace LP

4. Konvergence a divergence deklarací LP v muslimské civilizaci

5. Konvergence a divergence deklarací LP v muslimské a křesťanské civilizaci

6. Komparace deklarací LP vybranými proměnnými

6.1 Právo na život

6.2 Právo na svobodu

6.3. Právo na vzdělání

6.4 Právo na práci

6.5 Zákaz mučení a nelidského zacházení

7. Budoucnost a možný vývoj, bezpečnostní hrozba

Závěr

Prameny a literatura

Prameny

a, Dokumenty

- Universal Declaration of Human Rights, The United Nations (UN), 10. prosince 1948, <http://www.un.org/Overview/rights.html> (25. 5. 2009)
- Universal Islamic Declaration of Human Rights, 19. září 1981, <http://www.alhewar.com/ISLAMDECL.html> (25.5. 2009)
- The Cairo Declaration on Human Rights in Islam, the Nineteenth Islamic Conference of Foreign Ministers in Cairo, 5. srpna 1990, <http://www.religlaw.org/interdocs/docs/cairohrislam1990.htm> (25. 5. 2009)
- Arab Charter on Human Rights, The League of Arab States (LAS), 15. září 1994, <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/loas2005.html> (25. 5. 2009)

b, Internetové portály

- The United Nations (UN), <http://www.un.org/> (25.5. 2009)
- Organisation of The Islamic Conference (OIC), <http://www.oic-oci.org/> (25.5. 2009)
- The League of Arab States, LAS, <http://www.arableagueonline.org/las/index.jsp> (25.5. 2009)
- Human rights, The United Nations (UN), <http://www.un.org/rights/> (25.5. 2009)
- Průvodce po stopách lidský práv, Amnesty International (AI), <http://www.amnesty.cz/pruvodce/univerzalita.php> (25.5. 2009)

Literatura

c, Periodická

- Kropáček, Luboš. Co je a co není šaría? *Dingir*. 2000, Vol. 3, No.3, s. 2-4.
- Kropáček, Luboš. Žena v islámské kultuře. *Religio, revue pro religionistiku*. 1996, Vol. 4, No.5, s. 157-165.
- Kropáček, Luboš. Evropa a islám: střet civilizací? *Mezinárodní politika*. 2001, Vol. 25, No. 5, s.16-17.
- Kropáček, Luboš. Politický islám na prahu nového tisíciletí. *Mezinárodní politika*. 2001, Vol. 25, No.10, s. 6-6.
- Kropáček, Luboš. Úděl muslimské ženy. *Teologické texty*. 1994, Vol. 5, No. 5, s. 163-165.
- Kropáček, Luboš. 21. století a střet civilizací. *Reflex* 2001.
- Kropáček, Luboš. Sebevražedné útoky a islám. *Dějiny a současnost*. 2001, Vol. 42, No. 6, s. 54-54.
- Zemanová, Šárka. Nové chápání univerzality lidských práv. *Mezinárodní vztahy* 2005, Vol. 40, No. 4, s. 79-94.

d, Neperiodická

- Barša, Pavel. *Západ a islamismus: střet civilizací, nebo dialog kultur?* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2001.

- Cardini, Franco. *Evropa a islám*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2004.
- Dalacoura, Katarina. *Islam, liberalism and human rights: implications for international relations*. Londýn: I.B. Tauris 2006.
- *Lidská práva v islámu*. Praha: Islámská nadace v Praze NÚR - Fethi Ben Hassine Mnasria 2006.
- Frauzová Magdaléna (ed.). *Závoj a džíny*. Praha: Vyšehrad 2005.
- Goodman, Lenn. *Islamic humanism*. New York: Oxford University Press 2003.
- Hanuš, Jiří (ed.). *Křesťanství a lidská práva*. Praha: Vyšehrad 2002.
- Hanuš, Jiří (ed.). *Kauza lidská důstojnost: lidská práva ve společnosti a církvi*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 1997.
- Hanuš, Jiří (ed.). *Lidská práva: nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2001.
- Huntington, Samuel. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publisher, 2001
- Komárková, Božena. *Human rights and the rise of the secular age*. Benešov: Eman, 2003.
- Komárková, Božena. *Lidská práva*. Heršpice: Eman 1997.
- Komárková, Božena. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990.
- Krejčí, Jaroslav. *Islam in contact with rival civilizations: four views of the challenge and response*. Praha: Filosofía, 1998.
- Kropáček, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad 1993.
- Küng, Hans. *Křesťanství a islám: na cestě k dialogu*. Praha: Vyšehrad 1998.
- Kuschel, Karl-Josef. *Spor o Abrahama: co židy, křesťany a muslimy rozděluje a co je spojuje*. Praha: Vyšehrad 1997.
- Mendel, Miloš. *Džihád: islámské koncepce šíření víry*. Brno: Atlantis 1997.
- Sartori, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalectví: esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán 2005.
- Spencer, Robert.: *Islám bez závoje*. Triton, Praha 2006.
- Warraq, Ibn. *Proč nejsem muslim*. Olomouc: Votobia 2005.